

MTA TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2013/6

Csengeri kistérség

A kistérségben élő gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének, igényeinek és szükségleteinek felmérése 2013

Szontágh Éva

**MTA TK
Budapest
2013**

Készült a TÁMOP-5.2.1 támogatásával

Írta: Szontágh Éva

Szerkesztette: Husz Ildikó

Kiadja az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

1014 Budapest, Országház u. 30.

<http://gyerekesely.tk.mta.hu/>

ISSN 2064-910X

Tartalom

Összefoglaló.....	3
1. A helyzetfelmérés módszerei.....	6
1.1. A vizsgálati minta	6
1.2 A kutatás mérőeszközei.....	8
2. Demográfiai jellemzők.....	10
3. Foglalkoztatottság.....	14
4. Anyagi helyzet.....	18
5. Lakáshelyzet.....	25
6. Nevelés, oktatás	29
6.1. Bölcsőde.....	29
6.2. Óvoda	30
6.3. Iskola.....	32
7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége	38
8. Egészség	45
9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények	48
10. Gyerekszegénység elleni program	49

Összefoglaló

A helyzetfelmérés kétféle adatforráson alapszik: gerincét egy gyermekszám szerint reprezentatív kérdőíves adatfelvétel képezi, amely kvantitatív adatfelvételt kvalitatív szakértői interjúkkal egészítettünk ki.

Eredményeink szerint a kistérségben zajló demográfiai folyamatok, ha nem is erősítik, de nem is gyengítik a gyermekes családok szegénységi kockázatát.

A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok közül az országos átlaghoz képest háromszor magasabb a három- és több gyermekes háztartások aránya, ugyanakkor az egy szülő gyermekkel típusú háztartások aránya jelentősen elmarad a magyarországi átlagtól.

A kistérség legnagyobb problémája a nagyarányú munkanélküliség, ezzel együtt a foglalkoztatottság alacsony szintje, illetve a munkalehetőség hiánya.

A gyermekes háztartásokban élő gazdaságilag aktívak, a munkaerőpiacról élők aránya 10%-kal marad el az országos átlagtól. Ezzel párhuzamosan a gyermekes háztartásokban élő munkanélküliek aránya megközelíti az országos érték két és félszeresét.

A gyermekes családok szegénységi kockázatát növeli az alacsony iskolázottsági szint.

A gyermekes családokban magas a legfeljebb 8 általánost végzettek aránya. Az iskolázottsági szint emelkedésére talán van némi esély, ugyanis a szülők magas arányban várják el gyerekeiktől, hogy legalább érettségit szerezzenek.

Az országos átlaghoz képest alacsony a gyermekes családok jövedelme, s ennek következtében magas a szegénységben élő gyermekek aránya.

A megkérdezettek saját bevallása szerint a háztartások közel 8%-a él nélkülözések között. Az alapvető szükségletekben hiányt szenvedő háztartások aránya magas, a megkérdezett családok negyedében fordult elő, hogy ennivalóra sem jutott pénz.

A gyermekes háztartások lakásminősége magasan elmarad az országos átlagtól.

A szubstandard lakások aránya 21%, ez hétszeresen meghaladja az országos átlagot. A kérdezőbiztosok szubjektív megítélése szerint a lakások 16%-a nem biztonságos egy gyerek számára.

Az oktatási intézményekben fel kell készülni arra, hogy a roma tanulók aránya még magasabb lesz az elkövetkező években és arra is, hogy jelentős részük magas szegénységi kockázatú családból fog érkezni. Az oktatási intézményeket vegyesen ítélték meg a szülők: az óvodákkal valamivel elégedettebbek, mint az iskolákkal.

Az iskolákban a tárgyi feltételeknél kevésbé elégedettek a szülők a pedagógusok munkájával, a szülőkhöz és gyerekekhez való hozzáállásával. A szülők szerint az iskolai gyerekközösségben jelen van az agresszivitás, illetve terjednek az alkohol- és droproblémák.

A gyermekek szükségleteinek kielégítettségében hiányok tapasztalhatóak főleg akkor, ha elrugaszkodunk a létszükségleti-biológiai dimenziótól.

A gyermekek biológiai alapszükségeit (táplálkozás, ruházkodás) saját elmondásuk szerint lényegében képesek kielégíteni a családok, de a szakértői interjúk rámutattak, hogy a legszegényebb körökben nem ritka, hogy éheznek a gyerekek. Ahogy haladunk a „magasabbrendű” társas, szociálizációs szükségletek felé, úgy csökken a gyermeki igények kielégítettsége.

A rossz anyagi körülmények hatása a magzati fejlődéstől a betegségek kialakulásáig fokozottabban mutatkozik meg.

Az alacsony, 2500 grammnál kisebb súllyal születettek aránya az országos átlag felett van a kistérségben. Ez azzal a következménnyel jár, hogy egyes betegségek előfordulásának kockázata magasabb az átlagosnál. A - szülők elmondása szerint - testileg és szellemileg fejletlenebb gyerekek aránya meghaladja a magyarországi átlagot. Országosan a kérdezettek 2-3%-a mondta gyermekét az átlagnál fejletlenebbnek, míg a kistérségben ez az arány 7-8% a testi és értelmi fejlettség tekintetében.

A Gyerekszegénység elleni program ismertsége, elterjedtsége a többi vizsgált kistérséghez képest is jónak nevezhető.

A kérdezettek 42%-a hallott arról, hogy a kistérség részt vesz az országos gyerekszegénység elleni programban. Ez mindenképpen a program eredményes kommunikációját jelzi. A különböző programelemekben mind a gyermekek (44%), mind a felnőttek (36%) megnyugtatóan magas arányban vettek részt.

1. A helyzetfelmérés módszerei

A kistérségben élő gyermekes családok életkörülményeinek bemutatását alapvetően egy reprezentatív kérdőíves felvétel alapján készítettük el, az érintett háztartások megkérdezésével. Kiegészítő módszerként az interjúzást alkalmaztuk, a kistérségi Gyerekesély programban érintett szakembereket, munkatársakat szólaltatva meg. A települési és háztartási mintaválasztást és az adatok elemzését az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Gyerekesély-kutató Csoportja végezte 2013 tavaszán, illetve őszén. Az adatfelvételt - a kérdőívek lekérdezését, valamint az interjúk készítését, rögzítését - a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar Társadalomtudományi Tanszék és Szociális Munka Tanszék oktatói és hallgatói végezték 2013 augusztusában. A kistérségben a felmérés 9 településen zajlott le, a kiválasztás menetét alább közöljük.

1.1. A vizsgálati minta

A kérdőíves lekérdezéshez szükséges reprezentatív mintát többlépcsős, csoportos valószínűségi mintavételi eljárással alakítottuk ki. Az ehhez szükséges adatok a települések jegyzőitől származtak. Feltételeztük, hogy a gyermekes háztartások életkörülményeit befolyásolja:

- a háztartásban élő gyermekek száma (egy, kettő, három vagy több gyermek);
- a háztartás lakóhelye (500 fő alatti, 501-1000 fős, 1000 fő feletti települések, kistérségi központ);
- a háztartás roma kisebbséghez való tartozása (roma, nem roma).

Arra törekedtünk, hogy a fenti kategóriák mindegyike reprezentálva legyen a mintában. Mivel a kisebbséghez való tartozásról nincsenek - hozzáférhető - háztartás szintű adatok, a roma népesség településen belüli arányát vettük alapul.

A minta kialakításának első lépéseként a kistérséget alkotó 11 településből kiválasztottuk, hogy melyek vegyenek részt a vizsgálatban. Ehhez a településeket csoportosítottuk a nagyságuk (500 fő alatti, 501-1000 fős, 1000 fő feletti települések,

kistérségi központ) és a roma népesség aránya (0-10% közötti, 10,1-30% közötti, 30% feletti roma népességi arányú települések) szerint. Figyelembe vettük továbbá, hogy a legfontosabb Gyerekesély programelemeket működtető települések feltétlenül szerepeljenek a mintában. A végleges településmintát a kistérségi program szakembereivel egyeztetve alakítottuk ki.

1. tábla: A település minta kialakítása a Csengeri kistérségben

	0-500 fős település	501-1000 fős település	1000 fő feletti település
Alacsony roma arány 0-10%	Szamosbecs	Csengersima, Ura, Pátyod	Tyukod
Közepes roma arány 10,1-30%	Komlódtótfalu	Csengerújfalú	Porcsalma
Magas roma arány 30% feletti	Szamostatárfalva	Szamosangyalos	
Kistérségi központ Csenger			

Forrás: Jegyzői adatlapok 2010

A lekérdezést tehát a táblázatban vastag betűvel kiemelt 9 településen hajtották végre a hallgatók, ezek a települések: Csenger, Csengersima, Csengerújfalú, Pátyod, Porcsalma, Szamosangyalos, Szamosbecs, Szamostatárfalva, Tyukod (1. tábla).

Következő lépésként a jegyzői népesség nyilvántartás adataiból a kiválasztott településeken gyerekszám szerinti rétegzett mintát vettünk a gyermekes háztartások közül. A háztartásokat az egy-, két- és háromgyermekes háztartás kategóriákon belül véletlen címgenerálással választottuk ki. Mivel a legtöbb gyermekes család a kistérségi központban él, ezért a mintaválasztás során Csengerben 15%-os, a községekben 30%-os mintavételi aránnyal dolgoztunk. A címlista és pótcímlista alapján a hallgatók összesen 538 háztartást kerestek fel. A hibás címek, elköltözések és válaszmegtagadások miatt 307 háztartásban volt sikeres a kérdőívek kitöltése. A

lekérdezés során adódott kisebb mintabeli eltolódásokat súlyozással korrigáltuk, így a súlyozott adatbázis 348 háztartásra és 666 gyermekre vonatkozik. (2. tábla).

2. tábla: A Csengeri kistérség vizsgált településein élő gyermekes háztartások száma összesen és a súlyozott vizsgálati mintában (db)

település	gyermekes háztartások							
	populáció				minta			
	egy	kettő	három és több gyermekes	összesen	egy	kettő	három és több gyermekes	összesen
Csenger	309	152	84	545	46	23	13	82
Csengersima	39	29	12	80	12	9	5	26
Csengerújfalu	37	27	21	85	11	8	7	26
Pátyod	30	23	13	66	9	7	4	20
Porcsalma	133	75	73	281	40	23	23	86
Szamosangyalos	29	21	16	66	9	6	5	20
Szamosbecs	21	12	6	39	6	4	2	12
Szamosatárfalva	11	11	12	34	3	3	4	10
Tyukod	116	53	51	220	35	16	15	66
összesen	725	403	288	1416	171	99	78	348

Forrás: Jegyzői népesség nyilvántartás 2013

Azon túl, hogy adatokat gyűjtöttünk magáról a háztartásról és az abban élő gyermekekről, néhány kérdőív kérdésünk (iskolai végzettség, gazdasági aktivitás) a háztartás összes többi tagjára is vonatkozott.

1.2 A kutatás mérőeszközei

Az adatgyűjtés gerincét egy kérdőíves kvantitatív adatgyűjtés alkotja (1), amely

adatgyűjtést kvalitatív szakértői interjúkkal (2) egészítettünk ki.

(1)

A kérdőíves adatfelvétel során a mintába került családok körében először egy Háztartás kérdőív alapján gyűjtöttünk információkat a háztartásban élő személyek neméről, életkoráról, iskolázottságáról, gazdasági aktivitásáról, a család szerkezetéről, jövedelmi viszonyaikról, segélyekhez, támogatásokhoz való hozzáférésükről, lakáshelyzetükről, esetleges díjhátralékaikról, fizikai és mentális egészségi állapotukról, saját helyzetükhöz való viszonyulásukról. Következő lépésben a háztartásban élő minden gyermekről külön kérdőívet vettünk fel (Gyermek kérdőív), melynek célja volt feltérképezni a családban élő összes gyermeknél a következő témaköröket: óvodai, iskolai jellemzők, számítógép és internet használat, gyermekbetegségek előfordulása, gyermek-szükségletek kielégítettsége, szabadidő eltöltési szokások, gyermek-szülő kapcsolatának jellege.

A kérdőívek kialakításánál a 2011-es helyzet-, igény- és szükségletfelmérés kérdéseit vettük alapul, ugyanakkor tapasztalatok alapján módosítottuk és kibővítettük azokat. A használt kérdőíveket a 2. számú mellékletben közöljük.

(2)

A kvalitatív adatgyűjtési fázisban az egyetemi oktatók 7 darab, félig strukturált szakértői interjút rögzítettek. Az interjú tematikája a következő kérdésekre tért ki a település, illetve a kistérség viszonylatában. Az interjúk elsőként feltérképezték a helyi gyermekszükségleteket, azok kielégítettségét, kielégíthetőségét, valamint a település ellátottságát infrastruktúra és szolgáltatások tekintetében. A Gyerekesély program kapcsán kérdéseket tettek fel arra vonatkozóan, hogy mely szükségleteket elégíti ki a program, mire adott válaszokat a program, milyen (volt) a program fogadtatása, beágyazottsága a helyi közösségbe, mi a program hozadéka, eredménye, melyek a sikeres programelemek, azok összhangba hozhatók-e, hozták-e más programokkal, pályázatokkal. Az interjúban külön kitértek arra a kérdéskörre, hogy milyen lehetőségei vannak a program fenntartásának, fenntarthatóságának.

A 7 interjúalany között volt két iskolaigazgató, egy szociális szakember, egy közösségi

ház munkatárs, egy nemzetiségi önkormányzati képviselő, egy Biztos Kezdet gyerekház munkatárs, valamint egy további Gyerekesély program munkatárs.

A tanulmányban használt országos referencia értékek egy része a 2011-es Népszámlálás adataiból, másik része pedig a TÁRKI 2012-es országos reprezentatív felméréséből származik (TÁRKI Háztartásmonitor 2012). A gyermeki szükségleteknél az összehasonlítás alapjául a KSH 2009. évi Háztartási Költségvetési és Életkörülmények Adatfelvétel EU-SILC¹ moduljának indikátorai szolgálnak.

2. Demográfiai jellemzők

A gyermek- és fiatalkorúak (0-17 évesek)² életkori megoszlása a kistérségben az országoshoz igen hasonló mintázatot követ. Annyi minimális eltérést tapasztalhatunk, hogy a 6-13 évesek – lényegében az általános iskolás korúak - aránya némileg meghaladja az országos átlagot, míg a 6 év alattiak aránya kissé elmarad az országos átlagtól.

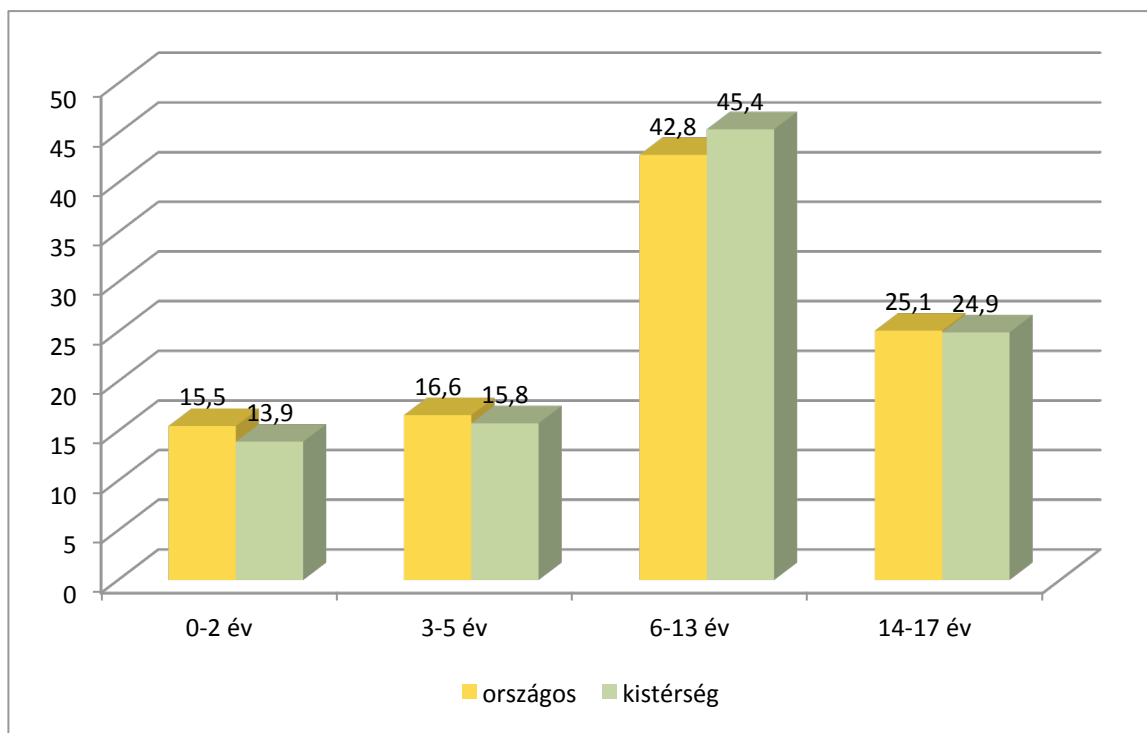
Azonban ha a gyermekek arányát vizsgáljuk a népességen belül, akkor azt tapasztaljuk, hogy a Csengeri egy fiatalos kistérségnek nevezhető az országos mutatókhoz képest (1. ábra).

A 100 aktívkorúra jutó 14 év alatti gyerekek száma - más néven a gyermeknépesség eltartottsági rátája - magasabb az országos átlagnál. Míg országosan 100 aktívkorúra 24 gyerek, addig a Csengeri kistérségben 30 gyerek jut. A fiatalok magasabb arányát mutatja a kedvezőbb öregedési index, azaz a 100 gyermekkorúra (0-14 év) jutó időskorúak száma is. Az öregedési index értéke országos szinten 161, míg a kistérségben csak 132. Az aktívkorúak és időskorúak egymáshoz viszonyított arányát,

¹ European Union Statistics on Income and Living Conditions

² A tanulmány további részében az egyszerűség kedvéért a 0-17 évesekre gyermekekként hivatkozunk.

1. ábra: A Csengeri kistérségben élő gyermekek életkori eloszlása (%)

Forrás: KSH Népszámlálás 2011

vagyis az idős népesség eltartottsági rátáját tekintve ugyanakkor alig tapasztalunk eltérést: 100 aktívkorúra 40 időskorú jut az országos adatok szerint és 38 időskorú jut a Csengeri kistérségi adatok szerint.³ A gyerekek magas aránya magyarázható azzal, hogy a 18 év alattiak között magas a romák aránya, hiszen körükben magasabb a nagycsaládosok száma.

A közbeszédben és a társadalomtudományi irodalomban egyaránt többféle meghatározás létezik arról, hogy kit tekintünk romának, ezért nehéz erre a kérdésre egyértelmű tudományos választ is adni. Az egyik álláspont szerint azt tekintik romának, akit a környezetükben élő nem romák annak tartanak.⁴ Egy másik

³ KSH Népszámlálás 2011 adatai alapján

⁴ Ezt az álláspontot képviselte a jól ismert kutató, Kemény István. Kemény István - Jankó Béla - Lengyel

megközelítés szerint roma az, aki romának vallja magát⁵. Az adatfelvétel során mi abból indultunk ki, hogy az a roma, aki annak vallja magát. A népszámláláshoz hasonlóan kérdőívünkben két kérdéssel arra kérdeztünk rá, hogy a megkérdezett első- és másodsorban milyen nemzetiségűnek vallja magát. Ezt egészítettük ki azzal, hogy van-e olyan személy a háztartásban, aki romának tekinti magát. Azokat a gyerekeket tekintettük romának, akik háztartásában legalább egy személy romának tartotta magát.

3. tábla: A 0-17 éves roma gyermekek aránya korcsoportonként a Csengeri kistérségben (%)

korcsoport	nem roma	roma
0 - 2 év	48,3	51,7
3 - 5 év	56,7	43,3
6 - 13 év	58,4	41,6
14 - 17 év	67,6	32,4
kistérség összesen	59,6	40,4
országos ⁶	88,7	11,3

Amint már utaltunk rá, a roma fiatalok aránya a 18 év alatti korosztályban

Gabriella (2004): A magyarországi cigányság, 1971-2003. Gondolat, MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest. Havas Gábor – Kemény István – Kertesi Gábor (2000): A relatív cigány a klasszifikációs küzdőtéren. In: Horváth Ágota-Landau Edit-Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok. Aktív Társadalom Alapítvány-Új Mandátum, Budapest.

⁵ Ezt álláspontot képviselik például: Ladányi János - Szelényi Iván (2000): Ki a cigány? In: Horváth Ágota-Landau Edit-Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok. Aktív Társadalom Alapítvány-Új Mandátum, Budapest.

⁶ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

kifejezetten magas: míg az országban a 18 év alatti gyermekeknek valamivel több, mint tizede roma származású, addig ez az arány közel négyszeres a Csengeri kistérségben (3. tábla). A táblázatban is látható, hogy a roma gyerekek aránya a legfiatalabb korcsoportban a legmagasabb. Ez azt jelenti, hogy az oktatási intézményekben számolni kell azzal, hogy az elkövetkezendő években növekszik a roma származású gyerekek aránya a jelenlegihez képest.

4. tábla: A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok előfordulása a mintában (%)

	országos ⁷	kistérség
egy szülő gyermekkel típusú háztartások	22	7,7
három- és többgyermekes háztartások	14,2	22,4

A magas szegénységi kockázatú háztartások egyik típusa az egy szülő gyermekkel összetételű háztartás. Ezen háztartások aránya lényegesen – közel háromszor - alacsonyabb az országos átlagnál (4. tábla). Csupán ezen mutatót tekintve a kistérségben élő háztartások az országos átlaghoz képest alacsonyabb szegénységi kockázatúnak tűnnek. A kistérségben a magas szegénységi kockázatú háztartástípusok közül a három- és többgyermekes háztartások aránya viszont meghaladja az országos átlagot (22 versus 14%).

Az interjúk tanúsága szerint is a sokgyermekes háztartások között nagyobb a mélyszegénységben élők aránya. Az egyik interjúalany elmondta, hogy egyrészt a térségben nagyon magas a családgondozásban részesülő családok száma, másrészt a gondozott családok nagy létszámúak:

„...itt nem olyan családokról beszélünk, hogy anya, apa és két gyerek. Itt általában

⁷ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

4-5-6-8-9 gyerekes családok vannak.” (szociális szakember)

A mintába került összes gyermekes háztartás bő negyede (28%-a) roma háztartás, a három- és többgyermekes háztartások között viszont már 64%-os többségben vannak a roma háztartások. Ez azt mutatja, hogy az oktatási intézményekben nem csak arra kell felkészülni, hogy a roma tanulók aránya még magasabb lesz, hanem arra is, hogy jelentős részük magas szegénységi kockázatú családból fog érkezni.

3. Foglalkoztatottság

A kistérség egyik legnagyobb problémája a nagyarányú munkanélküliség, illetve a foglalkoztatottság alacsony szintje. A gyermekes családokban élő aktív korúak

5. tábla: A gyermekes családokban élő aktív korúak gazdasági aktivitása a Csengeri kistérségben (%)

	országos ⁸	kistérség
aktív (alkalmazott, vállalkozó, alkalmi munkát végez)	53,2	43,4
munkanélküli (segélyezett, ellátás nélküli, közmunkás, háztartásbeli, ápolási díjon lévő)	11,7	28,1
gyes-en lévő	10,5	10,3
nyugdíjas	5,5	4,1
eltartott	19,8	14,1
összesen	100	100

⁸ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

(16-62 évesek) 43%-a tekinthető munkaerőpiaci szempontból aktívnak, ez az érték több mint 10%-kal marad el az országos átlagtól. A negatív munkaerőpiaci tendenciákat támasztja alá az is, hogy a gyermekes háztartásokban élő munkanélküliek aránya megközelíti az országos érték két és félszeresét (5.tábla). Amikor a kérdezett családok a Háztartás kérdőívben saját szavaikkal is megfogalmazhatták véleményüket a településről, ahol élnek, a munkalehetőség hiányát mint lakóhelyük egyik negatívumát többen kiemelték.

Ezt a problémát az interjúk is visszatükrözték:

„... ami nagyon hiányzik: a munkalehetőség, a munkahely. Szolgáltatás szempontjából tulajdonképpen mindent megkaphatnánk meg megkaphatunk, ha meg tudnánk fizetni. Tehát itt is mindenhova tulajdonképpen 'csak' a pénz (kellene), a pénz hiánya (a legnagyobb gond).” (Biztos Kezdet gyerekház munkatárs)

A közmunkások mintabeli aránya a Csengeri kistérségben 12%.

Az egyik interjúalany a közmunka kapcsán annak társadalmi hasznosság-érzet növelő, társadalmi integrációs valamint motivációs hatását emelte ki:

„Porcsalmán a közmunka program sok esetben példa értékű. Jó, mert az is eredmény, hogy azok az emberek, akik soha nem dolgoztak, azok fölkelnek reggel, elindulnak és bemennek a munkahelyre, lejelentkeznek és csinálnak, amit csinálnak. Nem könnyű munkára bírni azokat az embereket, akik leéltek úgy 28-30 évet, hogy soha nem volt egy napjuknak se célja és nem kellett semmit dolgozni.” (szociális szakember)

Egy másik interjúalany szerint is nehezíti a munkaerőpiaci elhelyezkedési lehetőségeket, hogy a potenciális munkavállalók régóta kiestek a munkaerőpiacról illetve oda soha nem is integrálódtak:

„Egy nap elmennek és nem végzik jól a munkájukat és este, amikor kifizetik őket, azt mondják, hogy akkor te már ne gyere.” (közösségi ház munkatárs)

Egy harmadik interjúalany beszámolt arról, hogy mélyszegénységben élő romákat is foglalkoztatnak közmunka programban, igen alacsony bérért:

„Most van ez a közmunka program, ez Start munka, amiben éves szinten dolgoznak. ... csak van, aki dolgozik 8 órát és 49 ezer forintot kap, és ebből ha kifizetik a rezsit, ezt-azt és ez így már nagyon nehéz.” (nemzetiségi önkormányzati képviselő)

Az alkalmi munkát végzők aránya adataink szerint mindössze 2%. Úgy tűnik, a kérdezettek az alkalmi munkára nem tekintenek „normális” munkavégzési formaként, illetve a szezonális munka esetenként a szürke- vagy feketegazdaságban zajlik, valószínűleg ezért is nem adnak számot róla a válaszadóink.

Több interjúban kitértek rá ugyanakkor, hogy a nagyobb vállalkozók rendszeresen alkalmazzák idénymunkára az embereket, főleg gyümölcsérés (meggy, alma, szilva) idején, általában napszámban. Az egyik interjúalany napi 4 ezer forintos napszámot említett fizetségként. Esetenként az is előfordul, hogy a leszedett mennyiség arányában fizetnek (bodza). Az alkalmi munkavégzés hatására értelemszerűen javul az alapszükségletek kielégítettsége, illetve nyílik egy kis esély a fizetési hátralékok egy részének rendezésére:

„... van néhány nagyobb vállalkozó, akiknek rendszeres bejáratott gárda van, tehát ez a 20-30 fő, akiket a gyümölcs betakarításhoz hívnak és foglalkoztatják őket és ilyenkor egy kicsit fellendül az életük, ilyenkor nincs éhezés. A családgondozó is nyugodtabban van, hogy ha napszámba járnak, akkor a gyerek nem éhezik. Illetve ilyenkor próbálnak nekik segíteni abban, hogy legalább egy tartozását próbálják kitisztázni..., amelyik a legfontosabb mindig”. (szociális szakember)

6. tábla: A gyermekes családokban élő felnőttek legmagasabb iskolai végzettsége a Csengeri kistérségben

	fő	%
kevesebb, mint 8 általános	51	7,5
8 általános	241	35,3
szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül	178	26
érettségi	162	23,8
felsőfok	50	7,4
összesen	682	100,0

A munkalehetőségek hiánya mellett az elhelyezkedést jelentősen nehezíti az itt élők alacsony iskolázottsági szintje, ez a tényező is növeli a háztartások szegénységi kockázatát.

Több interjúalany is az alacsony iskolai végzettségben látja a kistérségi problémák gyökerét: *„Mert ugye ez generálja az egészet, hogy nincs iskolai végzettségük, alacsony iskolai végzettségük van.”* (szociális szakember)

A gyermekes családokban élő felnőttek 43%-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik (6. tábla). Az érettségizettek aránya (24%) a többi vizsgált kistérséghez képest nem számít rossznak. Ez némi bizakodásra adhat okot, hiszen az érettségizettek potenciálisan részt vehetnek olyan - felsőfokú vagy nem felsőfokú - szakképzéseken, amelyek növelhetik az munkaerőpiacon való elhelyezkedés, a munkaerőpiacra való visszajutás, illetve a tartós ott maradás lehetőségét.

4. Anyagi helyzet

A gyermekes családok szegénysége megragadható mind objektív, mind szubjektív mutatókkal. A Háztartás kérdőívben mindkettőt mértük. Az objektív mutatókkal (1) elsősorban azt térképeztük fel, hogy milyen a háztartások jövedelmi helyzete, továbbá milyen kiadásokra van elegendő pénzük a családoknak, illetve melyek azok a szükségletek, amelyeket inkább háttérbe szorítanak. A szubjektív mutatók arról árulkodnak, hogy miként vélekednek a megkérdezettek saját helyzetükről (2).

(1)

Az alacsony foglalkoztatottság következtében a gyermekes családok – bevallott – egy főre jutó átlagos jövedelme az országos átlag⁹ kevesebb, mint fele a Csengeri kistérségben. Az alacsonyabb átlagos jövedelem a szegénységi ráta növekedésével is együtt jár: a kistérségben a 0-17 éves gyermekek közel 60%-a szegénységben él

7. tábla: A szegénységben élő gyermekek aránya a 0-17 éves korosztályban a Csengeri kistérségben (%)

	országos		kistérség
	2009 ¹⁰	2012 ¹¹	2013
medián 60%-a alatt (OECD1)	30,4	31,6	65,2
medián 60%-a alatt (OECD2)	21,9	26	58,9

⁹ A KSH 2011-es adatai alapján az egy főre jutó havi nettó jövedelem az összes háztartásra vetítve 82 400 forint, míg adataink szerint ugyanez az átlag a Csengeri kistérségben 39 000 forint. (Forrás: Jövedelmi helyzet 2011. Statisztikai Tükör VII. évf. 15. szám. KSH Budapest 2013.)

¹⁰ TÁRKI Háztartásmonitor 2009

¹¹ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

(a mára elterjedtebb OECD2¹²-skála szerint). Különösen magas ez az arány annak fényében, hogy a gyermekszegénység mértéke országosan 26% (7. tábla).

Minden megszólaltatott interjúalany kiemelte, hogy a kistérségben nagyon sok család él szegénységben, sőt mélyszegénységben, szinte függetlenül attól, hogy roma vagy nem roma családról van szó.

8. tábla A háztartások anyagi helyzete a Csengeri kistérségben

Hogy érzi, Önök anyagilag...	háztartás	%
gondok nélkül élnek	11	3,3
beosztással jól kijönnek	119	34,4
éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	118	34,2
hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	69	19,9
nélkülözések között élnek	28	8,2
összesen	345	100,0

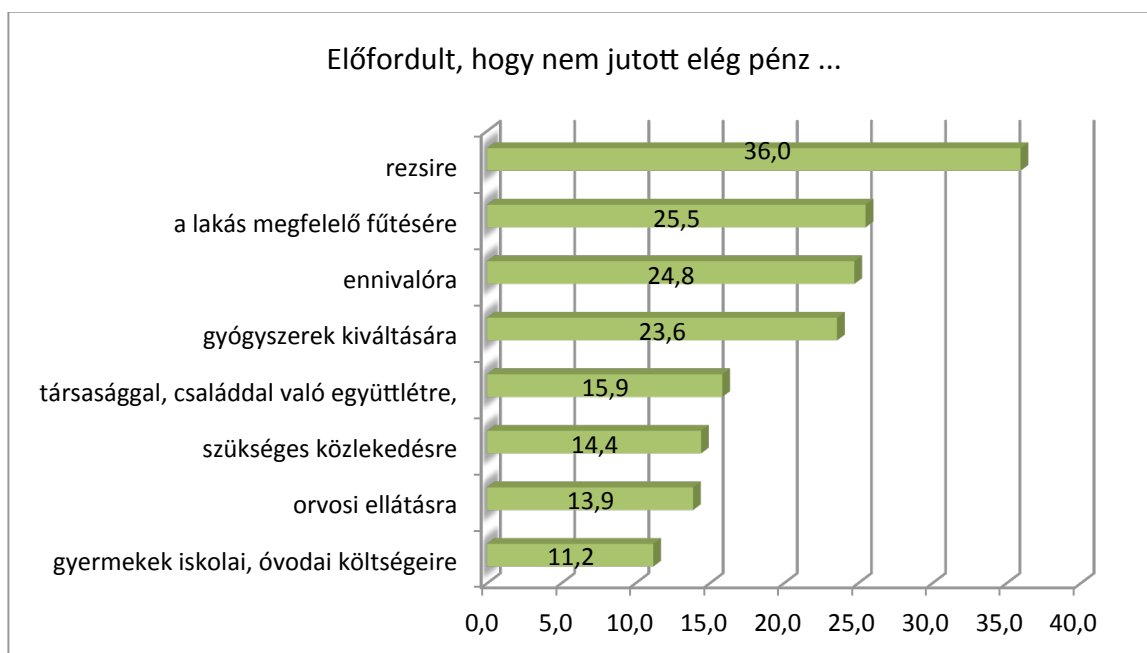
A megkérdezettek saját bevallása alapján a háztartások 8%-a egyenesen nélkülözések között él, a családok ötödének pedig hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak. A háztartások több mint harmadáról mondható el, hogy havi jövedelmükből épphogy fedezni tudják felmerülő költségeiket. Ugyanakkor a vizsgált kistérségek között nem számít rossz aránynak, hogy a háztartások több mint harmadában úgy ítélik meg, hogy beosztással anyagilag jól kijönnek, a gondok nélkül élők aránya pedig

¹² Az OECD1-skálában az első felnőtt 1, a további felnőttek 0,7 egységet, a gyermekek pedig 0,5 értéket képviselnek a háztartáson belül. Az OECD2-skálában az együtthatók értéke 1 (első felnőtt), 0,5 (további felnőttek), 0,3 (gyermekek). Képletben kifejezve: $E=1+a \cdot (NA-1)+c \cdot NC$, ahol $a=0,7$; $c=0,5$ az OECD1 és $a=0,5$; $c=0,3$ az OECD2-skála alkalmazásánál; NA a felnőttek, NC a gyermekek száma a háztartásban. (Forrás: A jövedelem mint az országos anyagi jólét mérőszáma. Társadalomstatistikai Füzetek 43. KSH 2005.)

meghaladja a 3%-ot (8. tábla).

Az adatokból kitűnik, hogy a megkérdezetteknek a lalásfenntartási költségek jelentik a legnagyobb terhet: a gyermekes háztartások több mint 60%-ánál fordult elő, hogy nem tudták fedezni a rezszi- vagy fűtési költségeket (2. ábra). A családok negyedében számoltak be arról, hogy megesett, hogy nem jutott pénz ennivalóra, illetve a gyógyszerek kiváltására. Ez azért aggasztó, mert mind a megfelelő táplálkozás, mind a betegségek esetén javasolt gyógyszerek fontosak a gyermek jó egészségi állapotának biztosításához, fenntartásához, illetve visszanyeréséhez.

2. ábra: A gyermekes háztartások néhány alapvető szükségletének kielégítettsége a Csengeri kistérségben (%)

A szakértői interjúk is alátámasztják, hogy a családok egy részének nehézséget okoz az élelmiszerek beszerzése:

„Nagyon sok családnak nem elég a jövedelme, hogy fedezze ... az élelmiszer igényét a családnak. ... megpróbálják hitelből, innen-onnan, kölcsönkérnek, stb., de ezt vissza kell adni, ... hogy ha nem lenne kölcsön, nem lenne hitel, nem lenne,

aki tudna adni nekik, akkor igenis éheznének a gyerekek.” (Biztos Kezdet gyerekház munkatárs)

A családok elmondása szerint bizonyos szükségletek kielégítése fel sem merül: a háztartások ötöde nem is költ a családdal való együttlétre, szórakozásra, 8% pedig a közlekedési költségekről nyilatkozta ugyanezt. Összességében a családok 70%-a számolt be hó végi pénzzavarról.

Az egyik interjúalany így fogalmazott: *„A hónap közepétől ha végigmennénk, nagyon sok családnál nagyon szűken oldják meg (az alapszükségletek kielégítését).”* (nemzetiségi önkormányzati képviselő)

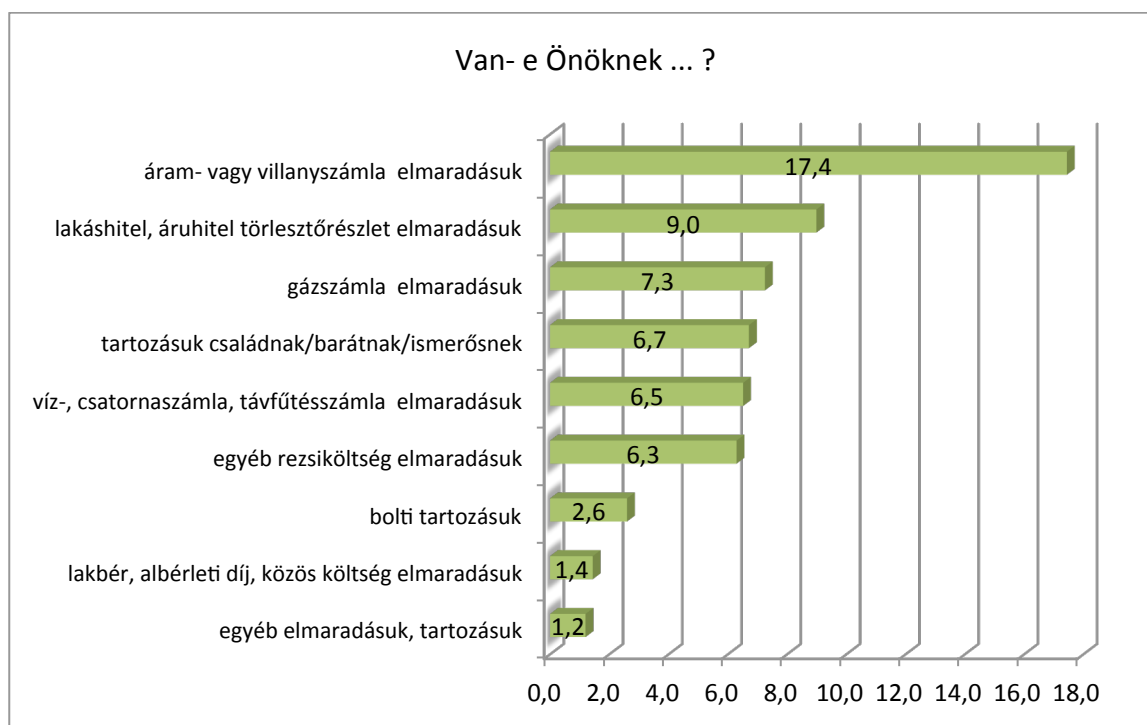
A válaszadó családok szintén jelentős hányada (63%) nyilatkozta azt, hogy saját forrásból nem lenne képes fedezni egy nagyobb összegű váratlan kiadást, így a családok többsége egyik napról a másikra él. A megkérdezett háztartások több mint felének (54%) van valamilyen tartozása, melynek összege 10 ezer forinttól 6 millió forintig terjed. A tartozások átlagosan 214 ezer forintba rúgnak, de az adósok felénél az elmaradás nem éri el a 60 ezer forintot.

Ezzel együtt Csengerben az eladósodás nem ölt olyan méreteket, mint a többi vizsgált kistérségben sem a rezsiköltségeket, sem a hitel és tartozás törlesztését tekintve. A kérdezettek harmadának egyébként nincs is lakás- vagy áruhitel, de úgy tűnik, hogy a fennmaradó családok nagy része képes törleszteni ezeket, illetve képes kiegyenlíteni tartozásait. Nem elhanyagolható tény ugyanakkor, hogy a háztartások 17%-ának van villanyszámla-, és közel tizedének van lakáshitel vagy áruhitel törlesztőrészlet elmaradása (3. ábra).

A teljes képhez hozzátartozik és a viszonylag kedvező eladósodási arányokat rontja az, hogy a háztartások magas arányának, 18%-ának nincs is gázzámla költsége, illetve 21%-nak nincs víz- és csatornaköltsége. A magas arányokat magyarázhatja, hogy ezen lakásokban nincsen vezetékes víz vagy gáz (5. fejezet). Igen kis arányban az is előfordul, hogy a szolgáltatást megszüntették, mert a lakást lekapcsolták a hálózatról. A fűtést és főzést a családok egy része fával oldja meg, ennek biztosítása is

nagy terheket ró a családokra.

3. ábra: Eladósodás mértéke a gyermekes háztartások között a Csengeri kistérségben (%)

Az egyik interjúalany kiemelte: *„Télen a legnagyobb probléma a tűzifával van, amit nem nagyon tudunk megoldani.”* (nemzetiségi önkormányzati képviselő)

Mint látjuk majd, egyes településeken a családok természetbeni juttatásként önkormányzati forrásból is hozzájuthattak tüzelőhöz.

A lakbér és albérleti díj elmaradás aránya elhanyagolhatónak mondható, ennek oka nyilván az is, hogy mind a kistérségben (4%), mind országosan (7%) alacsony a bérelt lakásban élők aránya (5. fejezet). A fizetési elmaradással küzdő háztartások 8%-ában fordult elő, hogy kikapcsolták a villanyáramot, 5%-ában a gázt, 4%-ában pedig a vizet. Sajnálatos módon sokan tartanak attól, hogy tartozások miatt elveszíthetik otthonukat: a megkérdezettek ötöde vélekedett így.

Egyes interjúalanyak szerint az eladósodás egyfajta életvezetési probléma folyamánya is lehet. Emiatt határozottan szükség van a kistérségben a különböző életvezetési és pénzkezelési kompetenciák fejlesztésére és ösztönzésére. Erre az igényre egyébként a csengeri Gyerekesély program életvitel, kommunikáció, konfliktuskezelés témakörű tréninggel is reagál, illetve a kistérségi gyerekstratégiában is érdemes figyelmet szentelni a kérdéskörnek.

A szegényebb családok számára nagy segítséget jelentenek a természetbeni juttatások. A mintába került családokban ezen ellátások közül legtöbbször kisállatot vagy vetőmagot (61%), illetve ingyen tankönyvet, ingyenes étkeztetést (59)% kaptak (9. tábla). Egyébként a Gyerekesély program keretében például Csengerben indítottak kertprogramot, Csengerújfaluban pedig tanyaprogramot.

9. tábla: A gyermekes háztartásoknak nyújtott természetbeni ellátások az elmúlt 12 hónapban a Csengeri kistérségben

Milyen természetbeni juttatásban részesült?	háztartás	%
kisállat, vetőmag földprogram vagy Minden gyermek lakjon jól! programok keretében	210	61,2
tankönyv, gyermekintézmény térítési díja	204	59,0
élelmiszer, tüzelő juttatás	165	48,1
szociális étkeztetés	137	39,7
közfogyasztás	77	22,4
családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálattól	51	14,8
fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	9	2,5
adósságkezelési szolgáltatás	2	0,6

Élelmiszer és tüzelő juttatásban a családok közel fele, szociális étkeztetésben pedig a családok 40%-a részesült. Közgyógyellátáshoz a családok 22%-a, családsegítő, családgondozó vagy gyermekjóléti szolgáltatásokhoz a háztartások 15%-a jutott hozzá. Ez utóbbi viszonylag alacsony arány részben azzal magyarázható, hogy a kézzelfogható juttatásokkal szemben az érintett családokban olykor nem tudatosul, hogy részesültek egy szolgáltatásban. Fogyatékosoknak járó szolgáltatásokat (2,5%), továbbá adósságkezelési tanácsadást (1%) alig vettek (vehettek) igénybe a családok. Az egyik interjúból azonban kiderül, hogy a családgondozók is folytatnak bizonyos mértékű hátralék- és adósságkezelési tanácsadást, több-kevesebb sikerrel.

Egy másik interjúból az világott ki, hogy a mélyszegénységben élő családok olykor a helyi roma nemzetiségi önkormányzattól – a települési önkormányzattal karöltve – is kapnak eseti jellegű természetbeni juttatásokat (tanszerek, mikulás csomag, karácsonyi ünnepség, karácsonyi csomag, „gyümölcskosár”).

(2)

A fenti objektív mutatókon kívül a szegénységet szubjektív szempontból is mértük például úgy, hogy megkértük a családokat, hogy nyilatkozzanak saját helyzetükről.

10. tábla: Ön mit mondana a szegénységről: jelenleg Önök...?

	háztartás	%
teljes mértékben szegények	60	17,8
bizonyos értelemben szegények	191	56,7
nem szegények	86	25,5
összesen	336	100,0

A vázolt anyagi gondokkal együtt a megkérdezettek negyede nem sorolta magát a szegények közé. Az önbevallás alapján teljes mértékben szegények aránya eléri a 18%-t. A legtöbben azok vannak, akik bizonyos értelemben szegénynek érzik magukat (57%, 10. tábla).

A háztartások romló anyagi helyzetét mutatja, hogy a megkérdezettek fele érzi úgy, hogy 3 évvel korábban jobban élt, mint most. A családok több mint harmada (36%) úgy ítéli meg, hogy helyzetük alapvetően nem változott, míg csak 13% nyilatkozott úgy, hogy most jobban él, mint korábban. A család helyzetét illetően a jövőben bizakodó, a semleges és a negatív hozzáállásúak aránya nagyjából egyenlően oszlik meg. A háztartások 32%-ában gondolják azt, hogy helyzetük javulni fog az elkövetkező három évben; 35% szerint helyzetük változatlan marad; 33% pedig egyenesen romló tendenciára számít.

5. Lakáshelyzet

A bérlakások aránya Magyarországon igen alacsony, a gyermeket nevelő családoknak is alig 7%-a él bérlakásban, míg a Csengeri kistérségben csupán 4% azok aránya, akik önkormányzattól vagy magánszemélytől bérelt lakásban laknak. Ennek megfelelően a családok döntő többsége – 90%-a – tulajdonosként él lakásában, 7% pedig más jogcímen – például szívességi lakáshasználóként vagy szolgálati lakásban lakóként (11. tábla).

A lakások helyzetének feltérképezésére léteznek objektívebb és szubjektívebb mérőszámok. Objektív mérőszámokkal (1) lehet mérni a lakásban lakók számának arányában a lakás alapterületét, a szobák számát, a lakások felszereltségét, komfortfokozatát. Szubjektív mérőszámokkal (2) arra mutathatunk rá, hogy a kérdezett vagy egy külső szemlélő hogyan vélekedik, mit gondol a lakásról, annak állapotáról, felszereltségéről.

11. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak főbb jellemzői a Csengeri kistérségben (az összes lakás %-ában)

	országos¹³	kistérség
bérlakás	6,8	3,9
nincs fürdőszoba	2,5	14,6
nincs vezetékes víz	2,3	18,5
nincs WC	2,5	19,7
zsúfolt lakás	12,3	25,6

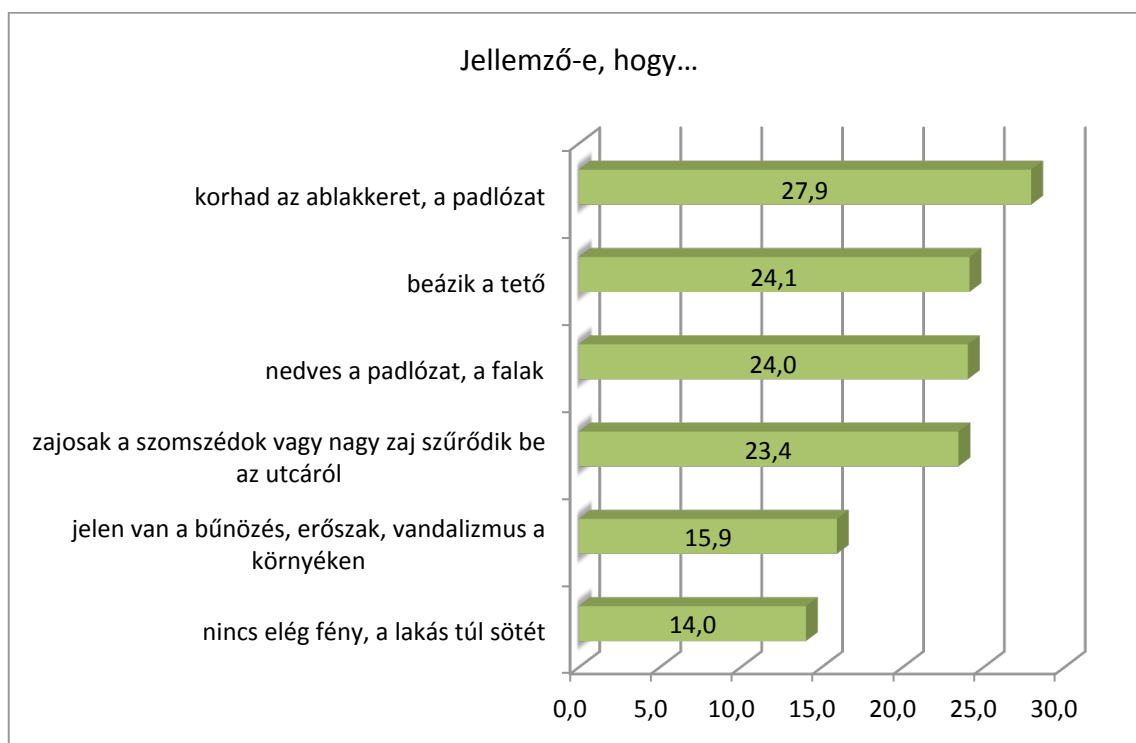
(1)

Az objektív mutatók szerint lakások felszereltsége jelentősen elmarad a magyarországi átlagtól, az úgynevezett szubstandard lakások aránya nagyságrendekkel magasabb (21%), mint ami a gyerekes családok körében országosan jellemző (3%). A lakások meglehetősen rossz minőségét jelzi, hogy a háztartások ötödében nincs vezetékes víz, s annak hiányában nincsen WC és fürdőszoba (15%). A WC és fürdőszoba nélküli lakások aránya tehát kirívóan magas, az országos átlagnak (3%) legalább ötszöröse¹⁴ (11. tábla). A megkérdezettek lakásuk piaci értékét átlagosan 3,4 millió forintba becsülik. A felkeresett lakások értéke 100 ezer és 15 millió forint között mozog, de néhányan egyenesen azt állították, hogy semennyiért nem tudnák eladni lakásukat.

¹³ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

¹⁴ Az egyik csengerújfalui interjúalany elmondta, hogy pályázati pénzből lehetősége lesz a településnek csatornahálózatot kialakítani, remélhetőleg ez a projekt is javít valamit a lakások felszereltségén.

4. ábra: A gyermekes háztartások lakásainak állapota a Csengeri kistérségben (az összes lakás %-ában)

Ahogy az a 4. ábrán is látható, nem csak a lakások felszereltsége, hanem azok állapota is hagy kívánni valót maga után. A legtöbben arra panaszkodtak, hogy korhad az ablakkeret, a padlózat (28%). A válaszadók 24-24%-ának lakásában ázik be a tető, nedves a padlózat, a falak. E három probléma nyilván szorosan összefügg egymással és ezeknek a tényezőknek szerepe lehet olyan gyermekkori betegségek kialakulásában, mint az asztma vagy allergia (8. fejezet). Viszonylag kevesen, a megkérdezettek 14%-a állította, hogy lakásuk túl sötét. Ami a lakókörnyezetet és a közbiztonságot illeti, a válaszadók 23%-a nyilatkozta, hogy zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról, 16% szerint pedig jellemző a bűnözés és az erőszak a környéken (4. ábra).

(2)

A lakások állapotáról, illetve környezetéről a kérdezőbiztosok maguk is véleményt alkottak. A lakások döntő többségét a kérdezők tisztának (83%), rendezettnek (87%) találták, de figyelemfelkeltő, hogy a lakások 16%-át úgy ítélték meg, hogy az nem biztonságos egy gyerek számára. A lakások több mint ötödéről a kérdezők úgy nyilatkoztak, hogy azok sötétek, sivarak, egyhangúak, így ezek nem jelentenek ingergazdag környezetet a gyermekek számára. A lakáshoz képest az udvart kevésbé (78%-ban), a környező házakat pedig még kevésbé (67%-ban) látták rendezettnek (12. tábla).

12. tábla: A kérdezők véleménye a lakásról és a lakókörnyezetről (%)

A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	21,8
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni nagyjából tiszták.	83,0
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	87,0
Az épület biztonságos egy gyerek számára.	84,2
Az udvar rendezett.	77,6
A környező házak jó állapotúak, rendezettek.	66,8
Az utca földút.	15,9

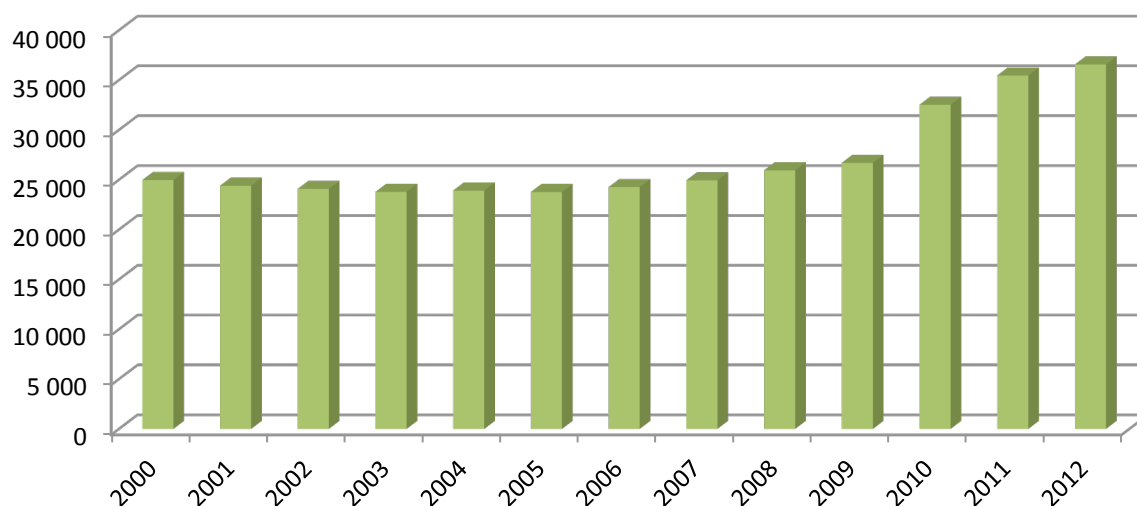
A lakások jó részéhez – 90%-ához – tartozik művelésre alkalmas kert, és a kertés házak 87%-ában természetnek is zöldséget, gyümölcsöt. Amint arra a 4. fejezetben utaltunk, a családok 61%-a kapott vetőmagot vagy kisállatot természetbeni juttatásként.

6. Nevelés, oktatás

6.1. Bölcsőde

A 3 évnél fiatalabb gyermekek bölcsődei elhelyezésének lehetőségei a 80-as évek eleje óta az ezredfordulóig látványosan csökkentek, majd egy nagyjából stagnáló időszakot követően a férőhelyek száma növekedni kezdett (5. ábra).

5. ábra: A bölcsődei férőhelyek számának alakulása Magyarországon 2000-2012 között

Forrás: KSH STADAT

A bölcsődei férőhelyek hiányát jól mutatja, hogy 2012-ben mintegy 500 gyermekkel többet írtak be bölcsődébe, mint a férőhelyek száma. Az EU tagországokban 2010-re a háromévesnél fiatalabb gyermekek legalább 33%-a számára kellett volna biztosítani a napközbeni ellátási lehetőségét, de a bölcsődei férőhelyek száma csak a megfelelő korú gyermekek 12%-ának napközbeni ellátására volt elegendő. A kistérségben adataink szerint a gyerekek mindössze 8%-a jár, avagy járt bölcsődébe. Ez a mutató a 0-17 éves korosztályra vonatkozik, ami azt jelenti, hogy nem csak az EU elvárásaihoz képest, de országos viszonylatban is alacsony ez az érték.

Ehhez képest kifejezetten jó arány, hogy a mintabeli gyermekek 7%-a járt - a kistérségben egyébként három év óta működő - Biztos Kezdet gyerekházba. Ez a szolgáltatás nyilván azon gyermekek számára elérhető, akik olyan településen élnek, ahol működik Biztos Kezdet gyerekház. Mivel a mintában több gyerekházat fenntartó település is szerepelt, ezért feltételezhető, hogy ez az arány az ott élő résztvevő gyermekek miatt magasabb. A gyerekházak népszerűségét mutatja, hogy a családok több mint 30%-a egy évig vagy annál hosszabb ideig vette igénybe ezt a szolgáltatást. További pozitívum, hogy akik megfordultak a gyerekházban, azok nagyobb része (64%-a) rendszeresen tette ezt: hetente többször vagy naponta (10. fejezet).

6.2. Óvoda

A bölcsődei hozzáféréshez viszonyítva az óvodába járás lehetőségei lényegesen jobbak a kistérségben, hiszen a 3-17 éves korosztálynak mindössze 3%-a nem jár vagy járt óvodába.

13. tábla: Az óvodakezdés életkora a 3-17 éves gyermekek között a Csengeri kistérségben (%)

	országos ¹⁵	kistérség
nem jár	-	3,1
2-3 éves	76,4	78,6
4 éves	19,1	12,7
5 éves	2,6	4,8
6 éves	0,4	0,7

¹⁵ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

Azoknak a gyerekeknek az aránya, akik 5 éves korukban vagy annál később kerülnek be az óvodába 5% körüli, amely arány nem haladja meg jelentősen az országos átlagot (13. tábla). Megnyugtató adat, hogy a gyermekek döntő többségét – 98%-át – akkor vették fel az óvodába, amikor ezt a család igényelte. Így a késői óvodába kerülés okai között nem a férőhelyhiány játszik szerepet.

14. tábla: Az óvodákról alkotott vélemény a Csengeri kistérségben (%)

	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	nagyon jellemző
Jók az óvónők.	0,9	3,5	11,4	84,2
Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	0,6	3,3	21,2	74,9
Partnernek tekintik a szülőket.	0,6	4,5	22,0	73,0
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe	0,7	12,3	17,8	69,2
Jó a gyerekközösség.	1,4	11,9	27,4	59,3
A gyerek jól fejlődik.	0,0	2,7	14,8	82,6
Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	0,0	3,3	11,8	84,9
Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő	0,7	5,8	8,3	85,3
Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	26,3	33,4	24,7	15,7
Túlzsúfoltak a csoportok.	34,6	26,3	19,8	19,3

A szülők óvodáról (és iskoláról) alkotott véleményét mind zárt, mind nyitott kérdésekkel mértük a Gyermek kérdőívben. Az óvodákról alapvetően jó véleménnyel vannak a szülők. 75-85%-uk nyilatkozott kifejezetten pozitívan az óvoda által biztosított személyi és tárgyi feltételekről (14. tábla). Az óvodákkal kapcsolatosan a legnagyobb problémát a csoportok magas létszáma jelenti a szülők szerint, a válaszadók ötöde ugyanis túlszűfoltnak érzi a csoportokat. A gyerekközösséggel az lehet a szülők problémája, hogy viszonylag sok olyan gyerek is jár az óvodába, aki erőszakos, verekedő, 16% állította ezt.

A szülők véleményét megkérdeztük arról, hogy magasnak érzékelik-e a roma gyerekek arányát az óvodában. A válaszadók 68%-a mondta azt, hogy jellemző a gyermek óvodájára, hogy magas a roma gyerekek aránya. Kérdést fogalmaztunk meg arra vonatkozóan is, hogy nemzetiségileg milyen csoportot tekintenek ideálisnak. A válaszok alapján a szülők meglehetősen magas aránya (29%) véli úgy, hogy az a jobb, ha a roma és a nem roma gyerekek külön csoportba járnak.

Amikor a családokat megkértük, hogy saját szavaikkal fogalmazzák meg lakóhelyük erősségeit, sokan az óvodát (és iskolát) említették. Az óvodára vonatkozó nyitott kérdések alapján is elmondható, hogy a szülők összességében jó véleménnyel vannak az óvodákról. A többség úgy érzi, az óvónők képzettek, felkészültek, megfelelően foglalkoznak a gyerekekkel, akik ennek eredményeként sokat fejlődnek és tanulnak az óvodában. Az óvodák hiányosságai között a magas csoportlétszám itt is szóba került. Megemlítették, hogy az óvodák berendezését lehetne fejleszteni, illetve több játékra lenne szükség.

6.3. Iskola

A gyermekek iskolakezdésének életkora országosan egyre későbbre tolódott. 1990-ben a 7 évesen iskolába kerülő gyerekek aránya még kb. 10% volt, 2000-re meghaladta a 30%-ot és ez arány azóta csak nőtt¹⁶. A késői iskolakezdés – főként a tankötelezettség életkorának csökkentése mellett - rontotta az általános iskola

¹⁶ Vágó Irén (2005): Felfelé terjeszkedő óvodáztatás – stagnáló hozzáférés. *Educatio* 4. sz. 742–761.

befejezésének esélyeit a hátrányos helyzetű gyermekek esetében.

15. tábla: Az iskolakezdés életkora a 6-17 éves gyermekek között a Csengeri kistérségben

	gyerek	%
nem jár iskolába	17	3,8
6	176	39,2
7	247	54,9
8	10	2,1
összesen	449	100,0

Ezért érdemel különös figyelmet az, hogy magas a késői iskolakezdés aránya a kistérségben: a 7 évesen és később iskolába kerülő gyerekek aránya 57% (15. tábla). A késői iskolakezdők jellemzően év-vesztesek voltak, illetve kisebb részük a szülők kérésére maradt tovább az óvodában (az iskolaéretlenség vagy betegség szerepe ebben elhanyagolható).

16. tábla: Iskolai kudarcok előfordulása az iskolás gyermekek között a Csengeri kistérségben (%)

	%
Járt-e kiegészítő, felzárkóztató osztályba?	4,7
Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?	1,5
Ismételt-e évet az általános iskolában?	7,4

A törvényi szabályozás jelenleg főszabályként 6 éves kortól írja elő a tankötelezettséget, de lehetőséget ad még egy évet az óvodában tölteni – ha egy szakértői bizottság úgy látja jónak. A jogszabály következményeként – legalább az első években – iskolaéretlen gyerekek sokasága kerülhet az intézményekbe, ami az iskolai kudarcok növekedéséhez vezethet.

17. tábla: Az iskoláról alkotott vélemény a Csengeri kistérségben (%)

	egyáltalán nem igaz	inkább nem igaz	inkább igaz	teljesen igaz
Jók a pedagógusok.	,8	6,5	33,1	59,6
Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	2,4	10,9	26,8	59,9
Partnernek tekintik a szülőket.	2,3	6,9	27,4	63,4
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába	4,5	13,2	23,5	58,9
Jó a gyerekközösség	4,4	12,8	27,0	55,8
A gyerek jól fejlődik.	,3	6,7	23,9	69,0
Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	,8	2,5	19,5	77,2
Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	,4	2,3	19,8	77,6
Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	25,0	19,4	26,3	29,3
Túlzsúfoltak az osztályok.	33,0	35,4	13,9	17,7

A jelenlegi iskolai kudarcok közül az évismétlés a leggyakoribb, a Csengeri

kistérségben a tanulók 7%-a ismételt évet az általános iskolában, közel 5%-uk pedig kisegítő, felzárkóztató osztályba járt (16. tábla).

Az iskolai kudarcok előfordulási esélyét a kistérségben megszólaltatott szakemberek szerint az is növeli, hogy az iskolába járás, a tanulás nem számít értéknek a legszegényebb családokban:

„... nem baj, hogy nem megy iskolába, addig is jön legalább napszámba, ő is keres egy kis pénzt” (szociális szakember)

Az iskolákkal valamivel kevésbé elégedettek a szülők, mint az óvodákkal (17. tábla). A tárgyi feltételeket: az eszközökkel való ellátottságot és a berendezést (77-78%-ban) jónak ítélik. A pedagógusok munkájáról, a szülőkhöz, gyerekekhez való hozzáállásáról ennél kisebb arányban (60-63%-ban) nyilatkoznak pozitívan.

A gyerekközösségről sincsenek túl jó véleménnyel a szülők, azt 17%-uk nem igazán tartja megfelelőnek, további 30% szerint sok az erőszakos, verekedő gyerek. A gyerekközösségben az agresszivitáson túl alkohol- és drogproblémák is előfordulnak. A válaszadók szerint gyerekeik 13%-a olyan iskolába jár, ahol jellemző az alkohol és/vagy drogfogyasztás (18. tábla).

18. tábla: Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás?

	gyerek	%
nagyon jellemző	20	4,8
inkább jellemző	38	9,1
inkább nem jellemző	95	23,0
egyáltalán nem jellemző	260	63,1
összesen	411	100,0

A szülők úgy érzik, van még javítanivaló azon, hogy őket is bevonják az iskolai programok alakításába és partnernek tekintsék őket.

Amint azt az óvodákról szóló részben tárgyaltuk (6.2. pont), sokan településük egyik pozitívumaként az iskolát említették (az óvoda mellett). Az iskolára vonatkozó nyitott kérdésre válaszul a szülők jóval több erősséget, mint gyengeséget fogalmaztak meg. Az iskola erősségeként utaltak arra, hogy jók és rugalmasak a tanárok, versenyekre viszik a gyerekeket, a gyerekek megfelelően fejlődnek. A szülők nagyobb része elégedett az iskolai különórákkal, a sportolási lehetőségekkel, a tárgyi feltételekkel. Az összes felsorolt tényező ugyanakkor fejlesztendő területként, hiányossággként is megjelent, csak kisebb arányban. Kiemelendő, hogy a szülők az iskola egyik gyengeségeként említik, hogy a roma és magyar tanulókat nem részesítik egyenlő bánásmódban.

Az interjúk során megkérdezett szakemberek - az oktatási intézmények szemszögéből - a szülői háttér és felelősség fontosságára is utaltak. Volt olyan álláspont, amelyből a szülők és az iskola közötti kölcsönösség, kiegészítő viszony és volt olyan, amelyből a különállóság érződik ki:

„A gyerek személyisége fejlődéséhez elengedhetetlen a szülői háttér. ... nélkülük semmiképpen nem megy.” (iskolaigazgató)

„A nevelést ... sajnos a szülőknél kellene elkezdni. ... úgy gondolják, hogy (a gyereket) nevelje az iskola, nevelje az élet, az utca.” (Biztos Kezdet gyerekház munkatárs)

A kistérségi gyerekstratégiában érdemes figyelmet szentelni a szülők és a gyermekeikkel foglalkozó szakemberek közötti együttműködés lehetőségeinek.

A meginterjúvált szakemberek az oktatás, az iskolai szolgáltatások színvonalának és a gyermekek képességeinek fejlesztésére többféle javaslatot fogalmaztak meg:

„Az iskolában az iskolai gyermekvédelmi felelős szerepének az erősítését azt biztos, hogy nagyon jónak gondolnám, illetve ha – most lehet, hogy megköveznék azért, amit mondok – (jó lenne, ha) a pedagógusképzésbe beletennék azt a

fajta képességfejlesztést, amivel ... a (halmozottan hátrányos helyzetű) gyerekekkel tudnak bánni.” (szociális szakember)

Az értelmi fogyatékos, BTM-essé (beilleszkedési, tanulási és magatartási problémával küzdő), SNI-ssé (sajátos nevelési igényű) nyilvánított gyermekek esetében a szakemberek véleménye szerint kedvező hatású lehet a sport (kajak, kenu, úszás, lovaglás), kirándulás, illetve egyéni mérési értékelések és képességfejlesztési tervek készítése a gyerekeknek a különböző kompetenciavizsgálatok eredményeire támaszkodva. Az interjúalanyok szerint ezeket a tevékenységeket vagy már beintegrálták a kistérségi Gyerekesély programba, vagy a későbbiekben beintegrálhatók oda.

A kérdőíves adatok fényében figyelemfelkeltő, hogy a szegregáló szülői attitűd az iskolával kapcsolatban még erőteljesebb, mint azt az óvodánál tapasztaltuk: a megkérdezettek 42%-a amellett teszi le a voksát, hogy a roma és nem roma diákok külön osztályba járjanak.

19. tábla: Mit gondol, gyermeke milyen iskolai végzettséghez juthat majd?

	gyerek	%
legfeljebb 8 osztály	28	5,0
szakiskola	76	13,3
szakközépiskola	114	20,1
gimnázium	120	21,1
felsőfok	229	40,4
összesen	567	100,0

A szülők elég magas követelményeket állítanak gyermekeik elé: 40%-uk azt szeretné, ha gyermekük felsőfokú végzettséget szerezne (19. tábla). Ez a bizakodó szemlélet

bizalmat jelenthet egyfelől a gyermek felé, hogy képes lesz eljutni, másfelől az általános iskola és a középiskola felé, hogy a gyermeket képes lesz eljuttatni a diplomáig. Itt feszül egy kis ellentmondás, mivel láthattuk, hogy a szülők nem nyilatkoztak egyértelműen pozitívan a gyermek iskolájáról. Az is elképzelhető, hogy a szülők csupán - reális alapokat nélkülöző - vágyként fogalmaztak meg magas elvárást az iskolai végzettséget illetően.

7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége

Az anyagi helyzet csak általánosságban határozza meg, hogy a család mennyire képes a gyermekek számára fontos szükségletek biztosítására. Gyakran előfordul ugyanis, hogy a gyermekek szükségleteinek kielégítését előresorolják a családok a felnőttek szükségleteivel szemben. A szülők háztartási gazdálkodáson belüli preferenciái azonban – a források szűkössége mellett – bizonyos gyermeki szükségletek kielégítését fontosabbnak, másokat halaszthatónak vagy kevésbé fontosnak ítélik meg.

Ahhoz, hogy legalább adataink egy részét országos viszonylatban is értelmezni tudjuk - bár az adatfelvétel más korcsoportot célozott meg (0-15 évesek) - felhasználtuk a KSH 2009. évi Háztartási Költségvetési és Életkörülmények Adatfelvétel EU-SILC modulját.

A gyermekek **biológiai alapszükségeit** (táplálkozás, ruházkodás) lényegében - 94-98%-ban - képesek kielégíteni a családok (20. tábla). A szülők elmondása szerint gyermekeik számára biztosított a napi háromszori étkezés. A 2009-es országos adatok alapján a táplálkozási szükségletek tekintetében a gyerekek 1%-a, a kistérségben pedig a gyerekek 2%-a szenvedett hiányt.¹⁷ A kistérségben a tanítási napokon ez az étkezés az iskolai étkeztetést is jelentheti és jelenti is: iskolaévben a megkérdezett családok gyerekeinek 68%-a, nyáron pedig 43% veszi igénybe a

¹⁷ EU-SILC 2009 adataiból

gyermekétkeztetést, mégpedig jórészt (78%-ban) ingyen. A megkérdezettek azt állították, hogy gyermekeik a háromszori étkezést nemcsak hétközben, hanem hétvégén is megkapják. Kérdésként felmerülhet, hogy milyen minőségben? Országos átlagban azt látjuk, hogy a gyerekek 13%-a nem jutott húshoz, míg 17% friss zöldséghez vagy gyümölcshez¹⁸, a megfelelő arányok a kistérségben jobbnak mutatkoznak (9% és 6%).

Az interjúk fényében, a térségi viszonyokat és a legszegényebbek helyzetét is jól átlátó szociális szakemberek és pedagógusok szerint nem ritka, hogy a gyermekeknek otthon nincs mit enniük¹⁹:

„Lehet, nehezen lehet ezt elhinni, de ... itt van, amikor a gyerekek éheznek. Tehát amikor családlátogatásra kimegyünk és látjuk, hogy a krumplihajat pirítják a spóron, akkor úgy gondolom, hogy nem kell mit hozzátenni. És egyre többször fordul az elő, hogy a családlátogatások alkalmával azt látjuk, hogy nincs mit enniük. Tehát annyit eszik a gyerek, amennyit az iskolában és az óvodában eszik. Úgyhogy ez az egyik legalapvetőbb (probléma). És ehhez társul minden más.” (szociális szakember)

Ugyanez az interjúalany ún. „időszakos éhezésről” is beszél: amikor nincs szezonális alkalmi munka, akkor fordul elő a leggyakrabban, hogy a családban nem jut étel az asztalra. Az egyik településen arról számoltak be, hogy a nyári időszakban a gyerekek egy része a Gyerekesély programnak köszönhetően jutott megfelelő táplálékhoz:

„Sok van köztük olyan, aki itt eszik. ... itt kap rendesen enni.” (a program munkatársa)

Az étkezésen kívül a meleg téli ruha és két pár megfelelő cipő biztosítását tartják fontosnak a megkérdezettek. A családok 5-6%-ában fordul elő, hogy ezeket nem

¹⁸ EU-SILC 2009 adataiból

¹⁹ Ami az ételek minőségét illeti, az egyik interjúalany szélsőséges példákról is beszámolt: magánemberként és környezettanulmányt végző szakemberként is találkozott azzal a jelenséggel, hogy egyes családok a vágóhídról, frissen elhullt állatokból szerzik be a család húsadagját, vagy hogy sündisznót esznek.

tudják megadni gyermekeiknek.

Az interjúalanyok véleményét végighallgatva ez az arány magasabbnak érződik:

„És ez a gond az általános iskolában is, hogy evvel van probléma télen is, hogy nincs meg az a téli ruházat, a megfelelő.” (nemzetiségi önkormányzati képviselő)

20. tábla: Kielégítetlen gyermekszükségletek aránya a Csengeri kistérségben (%)²⁰

Biológiai alapszükségletek (táplálkozás, ruházat)	%
a hétköznapi napi három étkezés	1,4
hétfőn napi három étkezés	1,7
két pár megfelelő cipő	5,8
újronnan vásárolt (nem használt) ruha	12,5
meleg téli felsőruha	5,0

Szocializációs alapszükségletek	%
külön fekhely	7,5
kültéri játékok	9,0
beltéri játékok	12,7
életkoruknak megfelelő könyv	24,6

²⁰ A kérdés így hangzott: *Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?* Ebben a táblázatban a kérdésre adott nemleges válaszokat tüntetjük fel.

Tanulási feltételek	%
megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	8,9
íróasztal	19,3
minden, az iskola által elvárt felszerelés	9,7
szótár	29,0

Minőségi táplálkozás	%
legalább naponta egyszer hús, húskészítmény	8,8
naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	6,0
különleges események megünneplése	9,5

Társas kapcsolatok	%
baráti körök rendszeres meghívása közös játszásra	29,2
rendszeres sportolási lehetőség (tanórán kívül)	23,7
részvétel fizetős iskolai kirándulásokon és programokon	30,1

„Luxus” szükségletek	%
évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	61,7
fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás)	69,9
zsebpénz	27,7

A gyermekek fejlődéséhez **alapvetően** nélkülözhetetlen **szocializációs szükségletek** egyértelműen a táplálkozás mögé sorolódnak, ugyanakkor a családok elmondása szerint „csupán” a gyermekek 9-13%-ának nincsenek kültéri és beltéri játékaik – országos viszonylatban (13-18%) ez újfent jó aránynak számít.

Az interjúk során ennél kedvezőtlenebb állapotokkal találkoztunk, például:

*„Biciklitúrát sem tudtunk szervezni, mert nagyon sok gyereknek nincs biciklije. ...
Még a szomszédtól sem tudták elkérni, tehát családon belül sem tudták*

megoldani, hogy kérnek biciklit, úgyhogy a 45 gyerekből 15 gyerek tudott biciklitúrára jönni.” (a program munkatársa)

A gyermek életkorának megfelelő könyv a háztartások negyedében hiányzik, az összes gyermekben belül nagyjából ugyanennyi (26%) azon gyermekek aránya, akik sohasem olvasnak kedvtelésből. Nem elhanyagolható (39%) ugyanakkor azoknak a gyerekeknek az aránya sem, akik hetente vagy gyakrabban vesznek könyvet a kezükbe. Örömteli, hogy azon gyerekek közül, akiknek van életkorának megfelelő könyve (nem tankönyv), 55%-nak 10 vagy annál több könyve van.

A **tanulási lehetőségek** megteremtésén belül a családok a szótárt nélkülözhetőnek tartják. A gyerekek ötödének nincs íróasztala, jórészt mégis biztosítanak számukra otthon megfelelő helyet a tanulásra. A családok „mindössze” tizedében nem áll rendelkezésre az iskola által elvárt minden felszerelés, de ebben minden bizonnyal az is szerepet játszik, hogy az iskolának lehetősége van biztosítani a könyveket, füzeteket, és minden más, a tanuláshoz szükséges eszközt.

A **társadalmi szocializáció** szempontjából fontos társas kapcsolatok építése egyértelműen hátrébb sorolódik a szükséglet kielégítés rangsorában. A gyerekek mintegy 30-30%-ának nincs lehetősége rá, hogy fizetős iskolai programokon vegyen részt, vagy hogy meghívja baráti körét közös együttlétre, játékra. A gyermekek 24%-ának nincsen lehetősége arra, hogy sportoljon tanórán kívül, pedig a sport társas, valamint fiziológiai-pszichológiai szükséglet is egyben. Elszomorító adat, hogy a családok negyede állította, hogy hozzájuk elérhető közelségben nincsen olyan szabad terület, ahol a gyermek biztonságosan játszhat.

Több településen a szakemberek is jelezték, hogy a gyermekek, fiatalok szocializációs és társas szükségleteinek kielégítéséhez hiányzik a fiataloknak kialakított közösségi tér. Egyebek mellett ezt az űrt tölthetik ki például a Gyerekesély program keretében működő közösségi házak Csengerben és Porcsalmán.

„Nincs olyan hely, ahova össze lehetne rántani a fiatalokat. ... Nincs egy olyan hely, ami csak a fiataloké..., ahol tombolhatnak” (Biztos Kezdet gyerekház munkatársa)

„Ha körülnéznünk, nincs egy olyan tér, ami csak kifejezetten a gyerekeké lenne. ... És azért lődörögnek az utcán, nemcsak a gyerekek, hanem az ifjúság is. ... Mert nincs egy olyan hely, ahol egy filmet meg tudnak nézni, ahol nem zavarják ki őket, ahol bejöhet a kicsi, ragasztgathat, tehát ilyen nincs. ... nincs otthona úgymond a gyerekeknek a közösségben, a településen.” (a program munkatársa)

„... számháború. ... Tehát nem tudták a gyerekek, hogy mi ez. És akkor kerestem helyet, hogy hova vihetném el számháborúzni őket. És nem volt egy erdő rész vagy egy olyan lanka, ahova el tudtam volna őket vinni számháborúzni. És ez akkora csalódás volt a gyerekeknek, hogy hát most miért nem számháborúztunk. Mert – mondom – gyerekek, nem tudok egy olyan helyet. ... És nekem is csalódás volt, hogy nem tudtam nekik úgymond eleget tenni.” (Biztos Kezdet gyerekház munkatársa)

Míg a **„luxus” szükségletek** kielégítése közül a zsebpénz biztosítása az előzőekhez képest nem mutat kiemelkedő hiányt, addig az üdülés és a fizetett különórák a gyerekek nagy többsége - 62-70%-a - számára elérhetetlen.

Az interjúkból is visszaköszönt az, hogy a szegénységben élő családok gyermekei számára az óvodán-iskolán kívüli, főleg nyári értelmes szabadidő-eltöltési lehetőségek gyakorlatilag szintén elérhetetlenek (amint látni fogjuk, a szülői vélemények ennek némileg ellentmondanak):

„Nyáron, ugye a gyerekek nem tudnak mit kezdeni... . Nyáron nincs szabadidős program.” (a program munkatársa)

A szabadidő hasznos eltöltésére számos lehetőséget kínál a kistérségi Gyerekesély program, például a sportolási lehetőségek bővítésével (10. fejezet).

A szükségletek kielégítése mellett a gyermeki fejlődéshez elengedhetetlen a családi körben eltöltött minőségi idő. Ilyen lehet az étkezés mint a családon belüli szocializáció fontos színtere, alkalma. A gyerekek döntő többsége, 90%-a a szüleivel közösen étkezik, 69% minden nap. A kérdezett szülők 70%-a nyilatkozott úgy továbbá, hogy a TV-ben látottakat megbeszéli gyermekével. Ehhez hasonlóan a szülők

72%-a szokott mesét olvasni vagy mondani gyerekének, nagyrészt naponta vagy kétnaponta. A gyermekek 30%-ánál tehát nincs meg a szülőkkel együtt, az élmények feldolgozásával vagy olvasással, meséléssel töltött idő, holott ezek elengedhetetlen feltételei a gyermeki fejlődésnek. Ezzel szemben a gyerekek még sokkal magasabb arányával, 70%-ával a szülők nem tudnak közös, nem iskolai kulturális programot szervezni.

Az internet és a számítógép mára szinte elengedhetetlen része az életnek, a gyermekek iskolai fejlődése szempontjából is kiemelkedően fontos. Éppen emiatt kaptak a programokban kiemelt szerepet az infópontok. A szülők elmondása szerint a gyerekek többsége használ számítógépet (75%), 57% az iskolában, 25% otthon, 9% pedig barátoknál. Szintén sokan, de már jóval kevesebben (57%) használnak internetet, a gyerekek közel fele ezt otthon teszi meg, ötödük az iskolában, 8%-uk pedig barátoknál.

A kérdőívben megkérdeztük a szülőket, mit gondolnak arról, hogy gyermekeik mivel töltik szabadidejüket (21. tábla). Az, hogy a szülőnek mennyire vannak pontos információi a gyermek szabadidő eltöltési szokásairól, nyilván több tényezőtől függ, az egyik ilyen tényező a gyermek és szülő közötti kapcsolat. A szülők szerint gyermekeiknek van szabadideje és azt aktívan, értelmesen töltik el. A szülők úgy látják továbbá, hogy gyermekeik nem járnak kocsmába, bárókba, ehelyett sok gyermek segít a háztartásban, TV-t néz, otthon játszik, barátaival találkozik, számítógépezik, sportol, kirándul, szervezett programban vesz részt.

21. tábla A 6-17 évesek szabadidő eltöltési szokásai a Csengeri kistérségben (%)

Mennyire jellemző, hogy... ?	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	teljesen jellemző
tv-t néz	1,5	17,6	32,6	48,2
számítógépezik	17,3	15,2	24,7	42,8
otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	7	11,6	34	47,4
szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	5,1	9,7	28,7	56,5
szervezett programon vesz részt	17,2	17,6	31,2	33,9
sportol, kirándul	19,4	22,7	24,1	33,8
barátaival, haverjaival találkozik	9,9	19,9	25,6	44,6
presszóba, bárba, kocsmaiba jár	87,6	9,5	1,4	1,4
csavarog, lődörög	83,6	9,5	5,2	1,7
egyáltalán nincs szabadideje	75,9	14,2	8,2	1,7
semmit sem csinál	80,1	13,5	6,3	0,2
egyéb tevékenységet végez	55,9	18	13,2	12,9

Megfigyelhető, hogy az interjúk során megkérdezett szakemberek szerint a kistérségben jóval gyakoribb az értelmetlen szabadidő eltöltés (csavargás, "lődörgés"), mint a szülői vélemények szerint.

8. Egészség

A rossz anyagi körülmények nem csak a gyermekek betegségeinek kialakulásához

járulnak hozzá, de a magzat fejlődését is befolyásolják. Számos betegség visszavezethető a magzat méhen belüli fejlődésére, a magzati alultápláltságra. A magzati alultápláltság egyik indikátora az alacsony születési súly. Vizsgálatok kimutatták, hogy az alacsony születési súly nagyobb eséllyel vezet egyes felnőttkori – keringési, anyagcsere, mentális - betegségek kifejlődéséhez, illetve korai halálozáshoz. A kutatások pozitív kapcsolatot fedeztek fel az alacsony társadalmi-gazdasági státusz és az alacsony születési súly között is.²¹ Így közvetett módon összefüggés mutatható ki az alacsony társadalmi státusz és egyes betegségek kialakulása, valamint bizonyos halálokok között.

Magyarországon a gyerekek 10%-a születik alacsony, 2500 grammnál kisebb súllyal, a Csengeri kistérségben a megfelelő arány valamivel magasabb, 13% (az éppen 2500 grammal születettekkel együtt 17%). Ez azzal a következménnyel jár, hogy egyes betegségek kockázati esélye is nagyobb a kistérségben az országos átlagnál.

22. tábla: Gyermekbetegségek aránya a Csengeri kistérségben (%)

	országos²²	kistérség
hallásprobléma	2,1	2,4
látásprobléma	6,8	10,7
egyéb tartós egészségügyi probléma	7,8	11,9

A testileg és szellemileg fejletlenebb gyerekek aránya a szülők elmondása alapján is magasabb, mint országos viszonylatban. Országosan a kérdezettek 2-3%-a mondta

²¹ Az ilyen jellegű kutatások kezdeteihez lásd: The Black Report 1980: Inequalities in Health. Report of a Research Working Group (Chair: Sir Douglas Black). Department of Health and Social Security, United Kingdom.

²² TÁRKI Háztartásmonitor 2012

gyermekét az átlagnál fejletlenebbnek²³, míg a kistérségben ez az arány 7-8% a testi és értelmi fejlettség tekintetében.

A betegségek előfordulási gyakorisága a kistérségben némileg meghaladja az országos átlagot. A szülők 11%-a számol be látásproblémáról. A látásproblémával rendelkező gyerekek 87%-ának a betegsége nem súlyos, szemüveggel jól látnak. A hallásproblémás gyerekek aránya csak egy hajszállal magasabb, mint a magyarországi átlag. Egyéb tartós egészségügyi problémával a gyerekek 12%-a küzd, szemben az országos 8%-kal (22. tábla).

23. tábla: A gyermekek körében előforduló tartós egészségügyi problémák aránya a Csengeri kistérségben (%)

	országos ²⁴	kistérség
allergia	2,4	3,4
asztma	1,7	2,5
keringési betegség	1	2,5
mozgásszervi rendellenesség	0,7	1,4
emésztőrendszeri betegség	0,6	1,1
idegrendszeri betegség	0,1	0,7
depresszió/pszichikai betegség	0,1	0,6
kóros kövérség	0,3	0,2
kóros soványság	-	0,2

²³ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

²⁴ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

A tartós egészségügyi problémák közül kiemelkedik az allergia, az asztma valamint a keringési betegségek 3-3% körüli előfordulási aránnyal. Megemlítendő még a mozgásszervi rendellenességek kétszer magasabb aránya az országos szinthez képest (23. tábla). A viszonylag kedvező egészségügyi statisztikák mögött az is megbújhat, hogy bár a gyermekek együtt élnek bizonyos, nem akut betegségekkel, de a szülők nincsenek tudatában ennek, a tüneteket nem ismerték fel, a betegséget nem diagnosztizálták.

Kiemelendő még, hogy az iskola előtt fejlesztésben résztvevő gyerekek aránya a kistérségben magasabb (15%), mint az országos átlag (10%).

A gyermekek egészségi állapotára negatívan hatnak a különböző devianciák, így a dohányzás, valamint az alkohol- és drogfogyasztás is. A szülők tudomása szerint a 6-17 éves gyerekek magas aránya, 11%-a dohányzik alkalmanként vagy rendszeresen, illetve 6% fogyaszt alkoholt. A kérdőív a drogfogyasztásról az iskolai környezet kapcsán szolgáltat közvetett információt, ugyanis megkérdeztük a szülőket, hogy mennyire fordul elő az iskolában a drogprobléma, a túlzott alkoholfogyasztás. Az eredmények szerint a szülők 13%-a gondolja aktuálisnak ezt a problémát az iskolában (6. fejezet).

A megkérdezett szakemberek az interjúk egy részében kiemelték, hogy az utóbbi években nőtt az értelmi fogyatékos, BTM-essé (beilleszkedési, tanulási és magatartási problémával küzdő), SNI-ssé (sajátos nevelési igényű) nyilvánított gyermekek aránya, ezen növekvő arány miatt pedig nőhet az iskolai kudarcok esélye is. Az ilyen és hasonló problémák kezelésére alkalmas szakemberekből jelentős a hiány a kistérségben, vállalásaival többek között ezen a hiányon hivatott enyhíteni a térségben működő Gyerekesély program.

9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények

A Háztartás kérdőívben a családok véleményt alkothattak arról, hogy mennyire

szeretnek a településükön élni, illetve saját szavaikkal is elmondhatták véleményüket lakóhelyükről. A megkérdezettek 59%-a szeret azon a településen lakni, ahol most él, 24% semleges álláspontot alakított ki, 17% pedig nem vagy nem nagyon szereti jelenlegi lakóhelyét. Azt, hogy elköltözik a településről a családok nagyjából negyede (27%) tervezi adataink szerint.

Amikor a településük előnyeiről kérdeztük a családokat, a legtöbben az iskolákat és óvodákat említették meg. Elsősorban azt emelték ki pozitívumként, hogy helyben vagy elérhető közelségben van az óvoda/iskola (Porcsalma, Pátyod, Csengersima, Tyukod, Csengerújfalú), illetve az intézmények jó minőségét is említették. Az iskoláról, a pedagógusokról, a szervezett programokról jó véleményeket fogalmaztak meg például Porcsalmán és Tyukodon. A kellemes, csendes, nyugodt lakókörnyezetre Tyukodon és Csengerújfaluban tértek ki a családok; a település rendezettségére és az összetartó lakóközösségre pedig Porcsalmán és Csengersimán mutattak rá. A játszóteret mint pozitívumot Porcsalmán és Szamosangyaloson említették, illetve Porcsalmán kitértek a Biztos Kezdet gyerekházra is. A fent említett összes előnyös vonás – a Biztos Kezdet gyerekház kivételével – megjelent a csengeriek válaszaiban is.

Amikor lakóhelyük árnyoldalairól kérdeztük a családokat, akkor a legtöbb településen kiemelték, hogy hozzájuk elérhető közelségben nincsen játszótér, játékra alkalmas hely. Az óvodát és iskolát említették még hiányosságként azokon a településeken, ahol nincs ilyen intézmény vagy túl messze van. Több településen beszámoltak arról, hogy nincsenek szórakozási, sportolási, illetve kikapcsolódási lehetőségek (Porcsalma, Csengersima, Csenger, Tyukod, Szamosangyalos). A kérdezett családok a munkalehetőség hiányára is panaszkodtak, szinte minden településen.

10. Gyerekszegénység elleni program

A válaszadók 42%-a hallott arról, hogy a kistérség részt vesz az országos

gyerekszegénység elleni programban. Ez mindenképpen a program sikeres kommunikációját jelzi. A különböző programelemeken mind a gyermekek, mind a felnőttek megnyugtatóan magas arányban vettek részt, ez a gyerekeknél 44%, a felnőtteknél 36% (24. tábla).

24. tábla: Gyerekszegénység elleni program ismertsége a Csengeri kistérségben (%)

Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a Gyermekszegénység elleni programban?	41,5
Van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a Gyerekesély programokban?	43,7
Van-e olyan más felnőtt, aki részt vett a Gyerekesély programokban?	35,6

Amint arra a 6. fejezetben kitértünk, a gyermekek 7%-a járt Biztos Kezdet gyerekházba és a gyermekek több mint 30%-a egy évig vagy annál hosszabb ideig vette igénybe ezt a szolgáltatást. További pozitívum, hogy a látogatók nagy része hetente többször vagy naponta megfordult a Biztos Kezdet gyerekházban. A programon belül Biztos Kezdet gyerekház működik/fog működni Csengerben és Szamosangyaloson, Biztos Kezdet szolgáltatás pedig Urán, Csengerújfaluban, Szamosbecsen és Szamostatárfalván.

A gyermekeket és szüleiket együtt foglalkoztató kistérségi Biztos Kezdet gyerekházak szellemiségét, alapelveit az egyik interjúalany így foglalja össze.

„És mi azt tapasztaltuk ..., hogy fiatalon szülnek, gyerekként szülnek, gyerekként nem tudnak gyereket nevelni... úgy gondoltuk, hogy a Biztos Kezdet program segítene abban, hogy a 0-3 éves korú gyerekeknél segítsünk megadni a gyerekeknek azt, ami neki jár Tehát hogy mire óvodába kerül, akkor egyenlő

eséllyel vegye fel azt az ismeretanyagot, amit az óvodában adnák át, mert akkor talán nagyobb esélye lesz, hogy az iskolában szintén megállja a helyét, ... esélye lesz arra, hogy továbbtanul, és akkor talán ő már olyan gyereket fog szülni, hogy szakmája lesz (minden anya) bejöhet a Biztos Kezdetbe a pici babájával együtt és segítünk neki a gondozásban meg abban, hogy kialakuljon ez az anyasági érzés benne... .” (szociális szakember)

Egy másik megfogalmazás szerint: „... visszatartjuk játszani a szülőket.” (Biztos Kezdet gyerekház munkatárs)

A Gyerekesély program fontos alapelve a gyermekekkel kapcsolatos problémák komplex, szakmaközi kezelése. Szerencsés együttállás, hogy a kistérségben a gyermekjóléti és családsegítő szolgáltatások egy része is ennek a komplexitásnak a jegyében szerveződik, ugyan látványos végeredmény nélkül, de alapvető fejlesztéseket elérve:

„Mi komplexen kezeljük ezt az egészet. Mi a családsegítő szolgálaton belül meg a gyermekjóléten belül állskeresési tréninget szerveztünk a saját szakembereinkből, motivációs tréninget szerveztünk, magunk közül tartottunk nekik (a családoknak), hogy próbáljunk legalább egy-két embernél elérni dolgokat. Ideig-óráig minden hat meg minden jó, de amikor van egy családdal foglalkozva és valami miatt próbálnánk, hogy önállóan álljon meg a lábán, akkor valahogy mégsem sikerül elengedni a kezét.” (szociális szakember)

A meginterjúvált szakemberek, munkatársak többségükben eredményesnek, sikeresnek értékelik a Gyerekesély program eddig lezajlott programelemeit. Azt senki sem vitatja, hogy a programnak köszönhetően bővültek – a kistérségben oly szükséges - érdemi szabadidő-eltöltési lehetőségek, ezen belül sportolási lehetőségeket (kajak, kenu, úszás, lovaglás) biztosítottak, nyári napköziket, kirándulásokat (vadaspark, Szamos-part), kézműves foglalkozásokat, nyári táborokat szerveztek. A csengeri és porcsalmai közösségi házakban pedig a szintén hiányként felmerült közösségi teret is sikerül biztosítani. Néhány vélemény:

„A kajak-kenu tábor lehet a Gyerekesély program zászlóshajója, mert van nekünk egy gyönyörű szép Szamosunk és egy nagyon szép Szamos-partunk is, mert az egyik helyi vállalkozó egy ún. Farkas-tanya néven kialakított ott egy kis táborhelyet különböző építményekkel. Szeretnénk hosszú távon, hogy minden gyerek úgy kerüljön ki az általános iskolai tanulmányaiból, nem csak Csengerből, hanem a térségből is, hogy legalább egyszer részt vesz egy kajak-kenu táborban.” (iskolaigazgató)

„Annak viszont nagyon örülök, hogy amióta a közösségi házat megnyitottuk, azóta sokan feljárnak hozzánk, ott foglalkozunk velek (a fiatalokkal), a védőnőkkel felvettük a kapcsolatot, tartanak nekik beszédet, odafigyelnek rájuk azok is... ” (közösségi ház munkatárs)

Több szakember kiemeli az utaz(tat)ós programok előnyeit, továbbá a különböző kistérségi településeken futó programok átjárhatóságának fontosságát - illetve elégtelenségét -, hiszen:

„Nagyon sok gyerek nem volt még a faluból kint soha.” (Biztos Kezdet gyerekház munkatársa)

„Volt olyan gyerek, aki még a Szamos-parton se járt, pedig, ugye 20 km Csenger. ... Nekem nagyobb meglepetést okozott, hogy a Szamos-parton nem jártak, holott az közelebb van (mint Nyíregyháza) ... ” (a program munkatársa)

Az egyik interjúalany éppen azért tartja sikeresnek az egyik nyári tábort, mert abban több településről vettek részt gyerekek, így kölcsönösen megismerhették egymást, más viselkedésmintákat is láthattak, és ezzel fejlődött nyitottságuk, szélesedett a látókörük (Biztos Kezdet gyerekház munkatársa).

Többen hasznosnak tartanák ezen kívül, ha nem lenne kötött, limitált az igénybe vevő gyermekek létszáma, mert szomorú tapasztalat az, ha valamely gyermek nem fér bele egy adott csoportba. Ehhez hozzátehetjük ugyanakkor, hogy a csoportlétszám maximálását nem megváltoztatható okok – így például egy helyszín befogadóképessége, balesetvédelmi előírások, szakemberek,

segítők szűkös létszáma – is indokolhatják.

A Gyerekesély program fenntarthatósága szempontjából az interjúalanyok rendre kiemelték a szülők kulcsszerepét, azt, hogy a szülőket kell *„...minél inkább megnyerni ennek a programnak...”*. Többek véleménye szerint a programban résztvevő gyerekek szüleit még inkább meg kell szólítani, meg kell érinteni, be kell vonni a szervezett programokba, erre a későbbi kommunikáció során is érdemes odafigyelniük a programban dolgozó szakembereknek.

MELLÉKLET

1. számú melléklet

A felmérés alapmegoszlásai

Dolgozik-e? (16-62 évesek)	háztartás	%
alkalmazott	307	38,2
vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott	22	2,8
alkalmi munkát végez, megbízásokat vállal	19	2,4
közmunkás	99	12,4
munkanélküli (segélyezett)	71	8,9
munkanélküli ellátás nélkül	40	5,0
nyugdíjas (öregségi, özvegyi, stb.)	10	1,2
rokkantnyugdíjas	23	2,8
fogyatékkal élő, tartós betegség miatt nem dolgozik	4	,5
gyermekgondozási szabadságon, gyeden, gyesen, gyeten van	83	10,3
háztartásbeli, családját látja el	2	,2
tanuló, továbbképzésen, átképzésen vesz részt	92	11,4
ápolási díjon van	13	1,6
egyéb okból nem dolgozik (pl. eltartott)	18	2,2
Total	803	100,0

		háztartás	%
Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogy a pénzük?	igen	246	71,3
	nem	99	28,7
	összesen	345	100,0

		háztartás	%
Jelenleg ki van kapcsolva - villanyáram?	igen	4	17,2
	nem	17	82,8
	összesen	21	100,0
Jelenleg ki van kapcsolva - víz?	igen	8	75,6
	nem	2	24,4
	összesen	10	100,0
Jelenleg ki van kapcsolva - gáz?	igen	8	67,3
	nem	4	32,7
	összesen	12	100,0

		háztartás	%
Fenyeget-e annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a lakást	igen	21	6,5
	nem	302	93,5
	összesen	323	100,0

		háztartás	%
3 évvel ezelőtt Önök_	rosszabbul éltek,	44	13,0
	alapvetően ugyanígy éltek	122	36,1
	jobban éltek	172	51,0
	összesen	338	100,0

		háztartás	%
Hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?	javulni fog,	90	31,7
	nem változik	99	35,1
	romlani fog	94	33,3
	összesen	283	100,0

		háztartás	%
Önkhöz elérhető közelségben van-e olyan szabad terület, ahol az Ön gyermeke biztonságban játszhat?	van	259	75,5
	nincs	84	24,5
	összesen	343	100,0

		háztartás	%
Hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?	javulni fog,	90	31,7
	nem változik	99	35,1
	romlani fog	94	33,3
	összesen	283	100,0

		háztartás	%
Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él?	egyáltalán nem szeret	22	6,4
	2	36	10,4
	3	84	24,3
	4	107	31,0
	nagyon szeret	97	27,9
	összesen	347	100,0

		háztartás	%
Tervezi-e hogy elköltözik a településről?	igen	93	27,3
	nem	248	72,7
	Total	340	100,0

		gyerek	%
A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?	igen	55	8,4
	nem	601	91,6
	összesen	666	100,0

		gyerek	%
Hány éves korától járt bölcsődébe?	0	1	1,8
	1	7	16,4
	2	30	70,8
	3	5	10,9
	összesen	43	100,0

		gyerek	%
Hány éves korától járt a gyermek óvodába?	nem jár óvodába	18	3,1
	2	12	2,1
	3	432	76,6
	4	72	12,7
	5	27	4,8
	6	4	,7
	összesen	565	100,0

		gyerek	%
Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?	4	3	,5
	5	0	,0
	6	256	48,3
	7	185	34,9
	jelenleg is óvodás	86	16,2
	összesen	530	100,0

		gyerek	%
Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?	igen	513	97,8
	nem	11	2,2
	összesen	524	100,0

		gyerek	%
Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?	nagyon jellemző	41	35,3
	inkább jellemző	39	33,1
	inkább nem jellemző	34	29,3
	egyáltalán nem jellemző	3	2,3
	összesen	117	100,0

		háztartás	%
Melyik jobb: ha az óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy, vagy ha külön csoportba járnak?	ha egy csoportba járnak	79	71,1
	ha külön csoportba járnak	32	28,9
	összesen	110	100,0

		gyerek	%
Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?	nagyon jellemző	145	35,7
	inkább jellemző	149	36,8
	inkább nem jellemző	82	20,3
	egyáltalán nem jellemző	29	7,2
	összesen	405	100,0

		gyerek	%
Melyik jobb: ha az iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy, vagy ha külön osztályba járnak?	ha egy osztályba járnak	229	58,0
	ha külön osztályba járnak	166	42,0
	összesen	395	100,0

	nem engedhetik meg maguknak		egyéb ok		összesen	
	%	háztartás	%	háztartás	%	háztartás
Miért nem biztosított: két pár megfelelő cipő?	86,7	14	13,3	2	100,0	16
Miért nem biztosított: a hétköznapi napi három étkezés?	56,2	3	43,8	2	100,0	6
Miért nem biztosított: hétvégén napi három étkezés?	62,4	3	37,6	2	100,0	5
Miért nem biztosított: legalább naponta egyszer hús, húskészítmény?	65,3	21	34,7	11	100,0	33
Miért nem biztosított: naponta friss zöldség és gyümölcs?	60,7	15	39,3	10	100,0	25
Miért nem biztosított: meleg téli felsőruha?	81,5	11	18,5	2	100,0	13
Miért nem biztosított: külön fekhely?	77,1	10	22,9	3	100,0	13
Miért nem biztosított: kültéri játékok?	45,5	11	54,5	13	100,0	24
Miért nem biztosított: beltéri játékok?	57,1	15	42,9	11	100,0	26
Miért nem biztosított: különleges események megünneplése?	75,2	20	24,8	7	100,0	27
Miért nem biztosított: baráti köre rendszeres meghívása közös játszásra?	41,0	34	59,0	49	100,0	82
Miért nem biztosított: évente legalább egy hét üdülés, nyaralás?	80,4	149	19,6	36	100,0	185
Miért nincs: az életkorának megfelelő könyve?	41,0	19	59,0	27	100,0	46
Miért nem biztosított: megfelelő hely tanulásra, házi feladat készítésére?	93,1	32	6,8	2	100,0	34

	nem engedhetik meg maguknak		egyéb ok		összesen	
	%	háztartás	%	háztartás	%	háztartás
Miért nem biztosított: íróasztal?	64,7	49	35,3	27	100,0	75
Miért nem biztosított: minden, az iskola által elvárt felszerelés?	84,2	32	15,8	6	100,0	38
Miért nem biztosított: szótár?	35,9	14	64,1	24	100,0	38
Miért nem biztosított: rendszeres sportolási lehetőség (tanórán kívül)?	37,6	14	62,4	24	100,0	38
Miért nem biztosított: fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel?	63,6	28	36,4	16	100,0	44
Miért nem biztosított: fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)?	37	33,1	76	66,9	100,0	113
Miért nem biztosított: zsebpénz?	18	33	36	67	100,0	54

		gyerek	%
Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?	minden nap	61	14,4
	hetente néhány alkalommal	106	25,0
	havonta néhány alkalommal	94	22,1
	évente néhány alkalommal	54	12,8
	sohasem	109	25,7
	összesen	425	100,0

	kevésbé fejlett	átlagosan fejlett	az átlagosnál fejlettebb	összesen
Ön szerint a gyermek a korához képest testileg	7,2	79,5	13,3	100,0
Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg	7,7	74,9	17,4	100,0

		gyerek	%
Volt-e a gyermek a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson?	igen	134	30,0%
	nem	313	70,0%
	összesen	446	100,0%

		gyerek	%
Meg szokták-e beszélni a gyermekkel a TV-ben látottakat?	igen	311	69,8%
	nem	134	30,1%
	nincs TV	1	,2%
	összesen	446	100,0%

		gyerek	%
Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével?	igen	580	90,3%
	nem	62	9,7%
	összesen	642	100,0%

		gyerek	%
Milyen gyakran szokott a gyermek étkezni mindkét szülőjével?	minden nap	392	68,5
	hetente többször	158	27,5
	hetente egyszer	18	3,2
	havonta egyszer	3	,6
	soha	1	,2
	összesen	573	100,0

		gyerek	%
Részesült-e valamilyen külön, szakember által javasolt fejlesztésben?	igen	97	14,8
	nem	559	85,2
	nem, de az iskola megkezdését követően járt fejlesztésre	0	0,0

2. számú melléklet
A felmérés kérdőívei

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

A HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ 0-17 ÉVES GYEREKEK SZÁMA

--	--

EBBEN A HÁZTARTÁSBAN HÁNY DARAB GYERMEKKÉRDŐÍV KÉSZÜLT?

--	--

Családok

Háztartás kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem, azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.

Kérdező aláírása:

Kérdés kezdete:

2013. hónap nap óra perctől

AZ INTERJÚALANY KIVÁLASZTÁSA: Elsősorban a gyerek(ek) édes- vagy nevelőanyja, másodsorban az édes- vagy nevelőapja, harmadsorban az a felnőtt személy, aki a gyerekek gondozásáért elsősorban felel.

Javasolt bemutatkozás:

Jó napot kívánok! vagyok, a Egyetem hallgatója. A kistérség gyerekesély programja keretében kérdőíves felmérést végzünk a gyermekes családok körében. Kérem válaszoljon az alábbi kérdésekre!

HÁZTARTÁSTÁBLA KÓDJAI

KÉRDEZETTHEZ VALÓ VISZONY KÓDJAI: 01 – házastársa, élettársa 02 – saját vagy a házastárs, élettárs vér szerinti gyermeke 03 – nevelt, fogadott gyermeke 04 – szülője 05 – apósa, anyósa 06 – menyje, veje 07 – unokája 08 – más rokona 09 – nem rokon 99 – NEM TUDJA	CSALÁDI ÁLLAPOT KÓDJAI: NÖTLEN/HAJADON 01 – nőtlen, hajadon, nincs élettársa 02 – nőtlen, hajadon, élettárssal él HÁZAS 03 – házasság, házastárssal él 04 – házasság, élettárssal él 05 – házasság, de külön élnek, nincs élettársa ELVÁLT 06 – elvált, nincs élettársa 07 – elvált, élettárssal él ÖZVEGY 08 – özvegy, nincs élettársa 09 – özvegy, élettárssal él 99 – NEM TUDJA	LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG KÓDJAI: 00 – általános iskolás korú, vagy még nem iskolás korú 01 – kevesebb, mint 8 általános 02 – 8 általános 03 – szakmunkásképző; szakképzés 04 – szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi 05 – gimnáziumi érettségi 06 – érettségit követő, nem felsőfokú szakképzés, technikum 07 – felsőfokú szakképzés, felsőfokú technikum 08 – főiskola 09 – egyetem 99 – NEM TUDJA	JÁR-E KÓDJAI: 00 – nem jár 01 – bölcsőde 02 – óvoda 03 – általános iskola 04 – szakmunkásképző 05 – szakközépiskola 06 – gimnázium, 4 osztályos 07 – gimnázium, 5 osztályos 08 – gimnázium, 6 osztályos 09 – gimnázium, 8 osztályos 10 – technikum 11 – felsőfokú technikum 12 – főiskola 13 – egyetem 88 – egyéb 99 – NEM TUDJA	DOLGOZIK-E/DOLGOZOTT-E KÓDJAI: HA NYUGDÍJ MELLETT DOLGOZIK, DOLGOZÓNAK JELÖLD! A FŐMUNKÁRA VONATKOZÓAN VÁLASZOLJON! (FŐMUNKA: AMIT A KÉRDEZETT ANNAK TEKINT. HA BIZONYTALAN: AHOL A LEGTÖBB IDŐT TÖLTI) HA DOLGOZIK/DOLGOZOTT: 01 – alkalmazott 02 – vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott 03 – alkalmi munkát végez, megbízásokat vállal 04 – közmunkás HA NEM DOLGOZIK/NEM DOLGOZOTT: 05 – munkanélküli (segélyezett) 06 – munkanélküli ellátás nélkül 07 – nyugdíjas (öregségi, özvegyi, stb.) 08 – rokkantnyugdíjas 09 – fogyatékkal élő, tartós betegség miatt nem dolgozik 10 – gyermekgondozási szabadságon, gyeden, gyeken van („főállású anya” is) 11 – háztartásbeli, családját látja el 12 – tanuló, továbbképzésen, átképzésen vesz részt 13 – ápolási díjon van 14 – egyéb okból nem dolgozik (pl. eltartott) 99 – NEM TUDJA
HOL VAN A MUNKAHELYE KÓDJAI: 1 – a településen 2 – közeli faluban 3 – közeli kisvárosban 4 – megyeszékhelyen 5 – Budapesten 6 – egyéb településen 7 – külföldön 9 – NEM TUDJA				

1. Összesen Önnel együtt hányan élnek a családban (egy háztartásban)?

..... fő

2. Kérem sorolja fel a háztartás tagjait! Kezdjük Önnel a sort! (KÉRDEZŐ: karikázd be az x-et, ahol ilyen van, ha nem tudja, nem válaszol!)

Sor- száma	Keresztneve	Neme		Születési éve	Kérde- zetthez való viszonya	Családi állapota	Iskolai végzett- sége	Jár-e valamilyen iskolai rendszerű, végzettséget adó képzésre (nem tanfolyam)? Jár-e bölcsődébe vagy óvodába?	Jelenleg dolgo- zik-e?	HA DOLGO- ZIK: Hol van a munka- helye?	Dolgozott- e az elmúlt 12 hónapban? HA SOSEM DOLGO- ZOTT = 88	HA DOLGO- ZOTT: Hány hónapot dolgozott az elmúlt 12 hónapban?	Ebből hány hónapot dolgozott közfoglal- koztatásban? (közmunka)
		férfi	nő	Ha nem tudja: Kb. mikor született? NÉGY SZÁM- JEGGYEL!									
KÉRDE- ZETT		1	2	19 x –	X							x –	x –
2.		1	2	x –								x –	x –
3.		1	2	x –								x –	x –
4.		1	2	x –								x –	x –
5.		1	2	x –								x –	x –
6.		1	2	x –								x –	x –
7.		1	2	x –								x –	x –
8.		1	2	x –								x –	x –
9.		1	2	x –								x –	x –
10.		1	2	x –								x –	x –

..... gyermek
88 – M 99 – NT

..... évben
9999 – NT

1 – igen → **HA IGEN:** 4.b. Hány gyermeke van vagy volt állami gondoskodásban?
gyermek 99 – NT
2 – nem
9 – NT

..... m²
999 – NT

1 – tulajdonos (ill. rokona)
2 – bérlik a lakást az önkormányzattól
3 – magánszemélytől bérlik a lakást
8 – egyéb (szívességi lakó, szolgálati lakásban lakó stb.)
9 – NT

.....Ft-ot 9 – NT

.....Ft-ért 9 – NT

a. Hány szoba van? (A FÉLSZOBA IS SZOBÁNAK SZÁMÍT)	db	
b. Van-e konyha?	1 – igen	2 – nem
c. Van-e fürdőszoba?	1 – igen	2 – nem
d. Van-e vízöblítéses WC?	1 – igen	2 – nem

10. Milyen a lakás, ház vízellátása?

- 1 – nincs vezetékes víz → **HA NINCS:** 10.a. Milyen messziről hordják a vizet?
..... méterről 0 – NT
- 2 – hálózati vízvezeték
3 – házi vízvezeték
9 – NT

10.a. Tartozik-e a lakáshoz/ házhoz művelésre alkalmas kert?

- 1 – igen → **HA IGEN:** 10.b. Termesztenek-e benne zöldséget, gyümölcsöt?
1 – igen
2 – nem
9 – NT
- 2 – nem
9 – NT

11. Jellemző-e az alábbi problémák bármelyike a lakásra, amelyben laknak?

	igen	nem	NT
a. beázik a tető	1	2	9
b. nedves a padlózat, a falak	1	2	9
c. korhad az ablakkeret, a padlózat	1	2	9
d. nincs elég fény, a lakás túl sötét	1	2	9
e. zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	1	2	9
f. bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	1	2	9

12. Mennyi a ... villanyszámla **egy átlagos hónapban**? (ami nincs = 0, NT = 9)

- a. villany Ft /hó
b. víz és csatorna (figyelem, kéthavonta szokták számlázni) Ft /hó
c. fűtés (ha fűtési szezonnra tudja,
akkor egy óra – 12-vel osztva – kell átszámítani.) Ft /hó
d. gáz (palackos is. Ha a fűtéssel együtt tudja az összeget,
akkor a fűtésnél kell megadni.)Ft /hó
e. bérleti díj és ha van közös költség Ft /hó
f. lakáshitel-törlesztésFt /hó
g. más hitel (pl. áruhitel) törlesztésFt /hó
h. szemétszállítási díj (egy hónapra!) Ft /hó
i. egyéb (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás stb.) Ft /hó

13. Kérem, becsülje meg: mennyi a **háztartás** havi nettó (adózás utáni) összes jövedelme?

..... Ft/hó 8 – M 9 – NT

Ha NEM TUDJA, ill. NINCS VÁLASZ:

13.a. És azt megmondaná, hogy a következő kategóriák közül melyikbe tartozik?

1 – 50 ezer Ft, vagy kevesebb	5 – 201 - 250 ezer Ft
2 – 51 - 100 ezer Ft	6 – 251 - 300 ezer Ft
3 – 101 - 150 ezer Ft	7 – 300 ezer Ft felett
4 – 151 - 200 ezer Ft	8 – M
	9 – NT

14. Most különböző jövedelemforrásokat sorolunk fel. Kérem, válassza ki közülük azokat, amelyekből az elmúlt hónapban a család tagjainak jövedelme származott. Hány forint nettó jövedelmük származott ebből? (x – nincs ilyen jövedelemforrásuk)

	Hány forint jövedelmük származott ebből?	NT	X
a. főállásból származó rendszeres munkabér, fizetés	Ft	9	X
b. mellékfoglalkozásból, másodállásból származó jövedelem	Ft	9	X
c. vállalkozásból, üzleti tevékenységből származó jövedelem	Ft	9	X
d. alkalmi munkából származó jövedelem	Ft	9	X
e. közfoglalkoztatásból származó jövedelem	Ft	9	X
f. mezőgazdasági termelésből származó jövedelem	Ft	9	X
g. nyugdíj (bármilyen, árvaellátás is)	Ft	9	X
h. GYES, GYET	Ft	9	X
i. GYED, terhességi gyermekágyi segély (TGYÁS)	Ft	9	X
j. ápolási díj	Ft	9	X
k. családi pótlék	Ft	9	X
l. bármilyen segély, támogatás (pl. foglalkoztatást helyettesítő támogatás, lakásfenntartási támogatás, eseti gyógyszertámogatás, átmeneti segély, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás stb.)	Ft	9	X
m. álláskeresősi/munkanélküli/vállalkozói járadék	Ft	9	X
n. táppénz	Ft	9	X
o. családtól kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
p. tartásdíj	Ft	9	X
q. bármilyen más segítő szervezettől, egyéntől kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
r. egyéb, éspedig:	Ft	9	X

15. Van-e Önöknek...

	van	nincs, mert nem engedhetik meg maguknak	nincs, egyéb okból	NT
a. automata mosógépük?	1	2	3	9
b. színes televíziójuk?	1	2	3	9
c. vezetékes telefonjuk?	1	2	3	9
d. mobiltelefonjuk?	1	2	3	9
e. személygépkocsijuk?	1	2	3	9

16. Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

	igen	nem	Miért nem?			
			nem engedhetik meg maguknak	egyéb ok	NT	X
a. hétköznap napi három étkezés (óvodai, iskolai étkezéssel együtt)	1	2	1	2	9	X
b. hétvégén napi három étkezés	1	2	1	2	9	X
c. legalább naponta egyszer hús, húskészítmény, hal (vagy ennek megfelelő vegetáriánus étel)	1	2	1	2	9	X
d. naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	1	2	1	2	9	X
e. két pár megfelelő cipő (beleértve 1 pár minden időben használható cipőt)	1	2	1	2	9	X
f. újonnan vásárolt (nem használt) ruha	1	2	1	2	9	X
g. meleg téli felsőruha	1	2	1	2	9	X
h. külön fekhely	1	2	1	2	9	X
i. kültéri játékok (kerékpár, görkorcsolya, roller stb.)	1	2	1	2	9	X
j. beltéri játékok (készségfejlesztő babajátékok, építő kockák, társasjátékok, számítógépes játékok)	1	2	1	2	9	X
k. különleges események megünneplése (születésnap, névnap, vallási ünnepek)	1	2	1	2	9	X
l. baráti köre rendszeres meghívása közös játszásra és étkezésre	1	2	1	2	9	X
m. évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	1	2	1	2	9	X

16.a. Önökhöz elérhető közelségben van-e olyan szabad terület, ahol az Ön gyermeke biztonságban játszhat?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

17. Előfordult-e az elmúlt 1 évben, hogy nem jutott elég pénzük...

	előfordult	nem fordult elő	nem költenek ilyesmire	NT
a. ennivalóra?	1	2	0	9
b. rezsire?	1	2	0	9
c. a lakás megfelelő fűtésére?	1	2	0	9
d. gyógyszerek kiváltására?	1	2	0	9
e. orvosi ellátásra?	1	2	0	9
f. gyermekek iskolai, óvodai költségeire?	1	2	0	9
g. szükséges közlekedésre?	1	2	0	9
h. társasággal, családdal való együttlésre, szórakozásra?	1	2	0	9

18. Megengedhetik-e maguknak, hogy évente legalább egy hétre mindannyian együtt elmenjenek nyaralni?

- 1 – megengedhetik maguknak
- 2 – megengedhetik maguknak, de nem teszik
- 3 – nem engedhetik meg maguknak
- 9 – NT

19. Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

20. Tegyük fel, hogy egy váratlan, nagyobb összegű (kb. 60 ezer Ft-os) kiadás jelentkezik. Képes-e a háztartás arra, hogy egy ilyen kiadást a saját forrásaiból fedezzen?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 – gondok nélkül élnek,
- 2 – beosztással jól kijönnek,
- 3 – éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből,
- 4 – hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy
- 5 – nélkülözések között élnek?
- 9 – NT

22. Véleménye szerint egy olyan családnak, mint az Önöké, a mai körülmények között havonta hány forintba lenne szüksége ahhoz, hogy megfelelő színvonalon megéljen?

..... Ft/hó

9 – NT

23. Mostanában sokat beszélnek nálunk a szegénységről. Ön mit mondana: jelenleg Önök...

- 1 – teljes mértékben szegények,
- 2 – bizonyos értelemben szegények, vagy
- 3 – nem szegények?

9 – NT

24. És 3 évvel ezelőtt Önök...

- 1 – rosszabbul éltek,
- 2 – alapvetően ugyanígy éltek, vagy
- 3 – jobban éltek?

9 – NT

25. Mit gondol, hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?

- 1 – javulni fog,
- 2 – nem változik, vagy
- 3 – romlani fog?

9 – NT

26. Részesült-e az elmúlt 12 hónapban valaki a családtagok közül a következő természetbeni ellátásokból vagy személyes szolgáltatásokból?

	igen	nem	NT
a. közgyógyellátás	1	2	9
b. szociális étkeztetés	1	2	9
c. családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálatától	1	2	9
d. élelmiszer, tüzelő juttatás	1	2	9
e. fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	1	2	9
f. adósságkezelési szolgáltatás	1	2	9
g. tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása (ingyenes étkezés)	1	2	9
h. kisállat, vetőmag (pl. szociális földprogram vagy a Minden gyerek lakjon jól! programok keretében)	1	2	9

27. Sokan vannak ma Magyarországon, akiknek valamilyen tartozásuk, kifizetési hátralékuk van. A következők közül van-e Önöknek valamilyen kifizetési hátralékuk vagy adósságuk?

	van hátralékuk	nincs hátralékuk	nincs ilyen költségük	NT
a. lakbér, albérleti díj, közös költség elmaradásuk	1	2	0	9
b. lakáshitel, áruhitel esetében törlesztőrészlet elmaradásuk	1	2	0	9
c. gázszámla elmaradásuk	1	2	0	9
d. áram(villany)számla elmaradásuk	1	2	0	9
e. víz-, csatornaszámla, távfűtésszámla elmaradásuk	1	2	0	9
f. egyéb rezsiköltség (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás) elmaradásuk	1	2	0	9
g. bolti tartozásuk	1	2	0	9
h. tartozás családnak / barátoknak / ismerősnek	1	2	0	9
i. egyéb, éspedig	1	2	0	9

28. Kérem, próbálja összeszámolni, hogy mindent egybevetve, hány forint kifizetési elmaradásuk, hátralékuk van? (KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy hitelfelvétel, tartozás esetében a törlesztőrészlet elmaradásáról, nem pedig a hitel nagyságáról van szó!)

..... Ft 9 – NT

29. Fenyegeti-e Önöket annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a jelenlegi lakásukat?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

30. Előfordult-e az utolsó 3 évben, hogy kikapcsolták Önöknél...

HA IGEN: És most mi a helyzet: ki van kapcsolva ...

					HA IGEN: → És jelenleg ki van kapcsolva?		
	Igen	nem	Nincs bevezetve	NT	igen	nem	NT
a. a villanyáramot?	1	2	0	9	1	2	9
b. a vizet?	1	2	0	9	1	2	9
c. a gázt?	1	2	0	9	1	2	9

31. Most néhány, a közelmúltban bevezetett intézkedésről kérdezem. Hallott-e arról, hogy a gyerekek 50 óra igazolatlan iskolai hiányzása után nem fizetnek iskoláztatási támogatást a családnak?

31.a. Egyetért-e ezzel?

31.b. Érintette-e ez az Önök családját?

Hallott-e arról, hogy...	Hallott-e róla?			Egyetért-e ezzel?			Érintette-e a családját?		
	igen	nem	NT	igen	nem	NT	igen	nem	NT
a. 50 óra igazolatlan iskolai hiányzás után nem fizetnek iskoláztatási támogatást?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
b. rendőr kísérheti az igazgatóhoz azt a 14 év alatti diákot, aki igazolatlanul hiányzik az iskolából?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
c. az önkormányzat elrendelheti, hogy segélyt, közmunkát csak az kaphat, akinek rendezett a lakókörnyezete?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
d. a család a gyermekek után adókedvezményt kap?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
e. a tankötelezettség életkorát 16 évre csökkentették?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
f. a rokkantnyugdíjasok jogosultságát felülvizsgálják?	1	2	9	1	2	9	1	2	9

32. Most az egészségi állapotára vonatkozóan kérdezem. Mit mondana, az Ön egészségi állapota...

- 1 – kiegyensúlyozottan jó,
- 2 – változó, de inkább jónak mondható,
- 3 – változó, nem kielégítő, vagy
- 4 – egészségi állapota inkább rossz?
- 9 – NT

33. Van-e valamilyen tartós vagy krónikus egészségügyi problémája?

- 1 – van
- 0 – nincs
- 9 – NT

34. Ön mennyire tartja magát egészségesnek?

- 1 – egészségesebb, mint az Önhöz hasonló korúak,
- 2 – olyan egészséges, mint a hasonló korúak általában, vagy
- 3 – rosszabb az egészségi állapota, mint a hasonló korúaké?
- 9 – NT

35. Az elmúlt **4 hétben** milyen gyakran érezte...

	állandóan	gyakran	időnként	ritkán	soha	NT
a. azt, hogy tele van életerővel?	1	2	3	4	5	9
b. azt, hogy nagyon ideges?	1	2	3	4	5	9
c. azt, hogy annyira letört, hogy semmi sem tudja felvidítani?	1	2	3	4	5	9
d. nyugodtnak és békésnek magát?	1	2	3	4	5	9
e. azt, hogy tele van energiával?	1	2	3	4	5	9
f. szomorúnak és kedvetlennek magát?	1	2	3	4	5	9
g. azt, hogy kimerült?	1	2	3	4	5	9
h. boldognak magát?	1	2	3	4	5	9
i. azt, hogy fáradt?	1	2	3	4	5	9

36. Országunkban az emberek sokféle nemzetiséghez vagy etnikumhoz tartoznak. Ön milyen nemzetiségűnek tartja magát elsősorban?

1 – magyar	4 – horvát	7 – roma/cigány
2 – német	5 – román	8 – egyéb, éspedig:
3 – szerb	6 – szlovák	88 – M 99 – NT

37. És milyen nemzetiségűnek tartja magát másodsorban?

0 – nem tartozik más nemzetiséghez	3 – szerb	7 – roma/cigány
	4 – horvát	8 – egyéb, éspedig:
1 – magyar	5 – román	88 – M 99 – NT
2 – német	6 – szlovák	

38. Van-e a családban olyan személy, aki romának/cigánynak vallja magát? (Ha az előző kérdések valamelyikére igennel válaszolt, akkor **rajta kívül**)

- 1 – van
2 – nincs
9 – NT

39. Ön vagy a háztartásban élők közül valaki tagja-e valamilyen ...

	sosem volt tag	korábban tag volt	most is tag	NT
a. civil vagy egyházi szervezetnek?	0	1	2	9
b. politikai pártnak, szervezetnek?	0	1	2	9

40. Előfordult-e az elmúlt évben, hogy Ön vagy a háztartás valamely tagja önként segített ...

	nem fordult elő	alkalmanként előfordult	rendszeresen előfordult	NT
a. politikai pártnak, civil szervezetnek	0	1	2	9
b. egyházi szervezetnek	0	1	2	9
c. települési közösségnek, lakóközösségnek	0	1	2	9
d. oktatási intézménynek	0	1	2	9
e. rokonoknak, barátoknak, szomszédoknak	0	1	2	9
f. egyébnek (pl. idegeneknek)	0	1	2	9

41. Ön születése óta ezen a településen él?

1 – igen

2 – nem → **HA NEM:** Melyik évben költözött a településre? évben 9 – NT

42. Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él? Kérem, osztályozzon 1-től 5-ig az iskolában megszokott módon, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon szeret itt lakni, az 1-es azt, hogy egyáltalán nem szeret!

egyáltalán nem szeret				nagyon szeret	NT
1	2	3	4	5	9

43. Tervezi-e hogy elköltözik a településről?

1 – igen

→ **43.a. HA IGEN:** Mikorra tervezi az elköltözést?

1 – egy éven belül

2 – 1-10 éven belül

3 – több, mint 10 év múlva

9 – NT

→ **43.b.** Hová költözne?

1 – faluba, a járáson/kistérségen belül

2 – városba, a járáson/kistérségen belül

3 – faluba, a járáson/kistérségen kívül

4 – városba, a járáson/kistérségen kívül

5 – külföldre

9 – NT

2 – nem

9 – NT

44. Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban/gyerekesély programban?

1 – igen

2 – nem

→ **Ugrás a 47. kérdésre!**

9 – NT

45. Kérem, mondja meg, hogy a családjában van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a gyerekesély program keretében szervezett programokban, vagy igénybe vette a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

46. Ön vagy a család valamely más felnőtt tagja részt vett-e a gyerekesély program keretében szervezett programokban vagy igénybe vette-e a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

46.a. HA IGEN: Milyen minőségben vett részt?

1 – résztvevőként, igénybe vevőként (pl. képzésen, előadáson)

2 – kísérőként

3 – önkéntes segítőként

4 – egyéb, éspedig:.....

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

MINDENKITŐL

47. Kérjük, mondja el saját szavaival, hogy mit tart a településen jónak, előnyösnek a gyerekek szempontjából?

.....

.....

.....

48. És mit tart hiányosságnak, mire lenne szükség a településen ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb helyzetük legyen?

.....

.....

.....

KÖSZÖNJÜK A VÁLASZADÁST!
(KÉRDEZŐ: FOLYTASD A GYERMEKKÉRDŐÍVVEL!)

KÉRDÉSEK A KÉRDEZŐNEK

K1. Hogyan ítéled meg a lakást?

	igen	nem	NT
a. A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	1	2	9
b. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	1	2	9
c. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	1	2	9
d. Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	1	2	9
e. Az udvar rendezett	1	2	9
f. A környező házak jó állapotúak, rendezettek	1	2	9
g. Az utca földút	1	2	9

K2. Jelen volt-e a kérdezett gyereke, gyerekei a beszélgetésen?

1 – igen

2 – nem

K3. **HA IGEN:** Az interjú alatt hogyan viselkedett az anya/a kérdezett a jelen lévő gyerekekkel?

	igen	nem	NT
a. Az anya / a kérdezett bátorította a gyereket, hogy vegyen részt a társalgásban.	1	2	9
b. Az anya / a kérdezett válaszolt a gyerek kérdéseire, kéréseire.	1	2	9
c. Az anya / a kérdezett beszélgetett a gyerekekkel (nem számít beszélgetésnek, ha csak rászólt a gyerekekre, vagy negatív megjegyzést tett rá).	1	2	9
d. Az anya / a kérdezett bemutatta a kérdezőt a gyerekeknek.	1	2	9
e. Amikor az anya / a válaszoló a gyerekről beszélt, vagy mondott valamit a gyerekeknek, a hangneme, illetve ahogy beszélt, az a gyerek iránti pozitív érzéseiről tanúskodott.	1	2	9

A KÉRDEZÉS VÉGE: óra perc

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

--	--

Gyermek sorszáma
a háztartástáblából

.....

Gyermek keresztnéve

--	--	--	--

év

Gyermek születési ideje

--	--

hó

--	--

Hány éves?

Családok

Gyermek kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

--	--

*Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem,
azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.*

Kérdező aláírása:

**A CSALÁDBAN LÉVŐ ÖSSZES 0-17 ÉVES GYEREKRE KI KELL TÖLTENI 1-1
KÉRDŐÍVET!**

KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy minden kérdés a címlapon szereplő keresztnévű gyerekre vonatkozik!

1. Meg tudná mondani, hogy mennyi volt a gyermek súlya, amikor megszületett?

..... gramm

9 – NT → **HA NEM TUDJA:** 1.a. És azt meg tudná-e mondani, hogy....

1 – 1500 gramm alatti,

2 – 1500-2500 gramm közötti, vagy

3 – 2500 gramm feletti súllyal született-e a gyermek?

9 – NT

2. A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 2.a. Hány éves korától? év 99 – NT

2 – nem

9 – NT

3. A gyermek jár(t)-e Biztos Kezdet gyerekházba?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 3.a. Összesen hány hónapot járt? hó 99 – NT

KÉRDEZŐ: ha évet mond, számold át hónapra!

3.b. Milyen gyakorisággal járt?

1 – naponta

2 – hetente többször

3 – havonta többször

4 – havonta egyszer vagy ritkábban

9 – NT

2 – nem

9 – NT

4. Járt-e a gyermek gyógytornára, fejlesztő tornára, logopédiai fejlesztésre, vagy egyéb, szakember által javasolt fejlesztésre?

1 – igen → **HA IGEN:** 4.a. Hány éves volt a gyermek, amikor elkezdődött a fejlesztése?
..... éves 9 – NT

2 – nem

9 – NT

5. Most a gyermek egészségi állapotáról kérdezek.
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

6. Van-e a gyermeknek látásproblémája?

1 – van → **HA VAN:** 6.a. Milyen súlyos a probléma?

1 – nem súlyos, szemüveggel jól lát

2 – gyengénlátó

3 – egyik szemére vak

4 – mindkét szemére vak

9 – NT

2 – nincs

9 – NT

7. Van-e a gyermeknek valamilyen EGYÉB tartós egészségügyi problémája (pl. asztma, allergia, reflux stb.)?

1 – van

2 – nincs → **ugrás a 9-re!**

9 – NT

8. Kérem, mondja meg, hogy az alábbiak közül milyen betegségei vannak a gyermeknek!

	Van	Nincs	NT	X
a. mozgásszervi (csontozat, ízületek, izomzat) rendellenesség	1	2	9	X
b. keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1	2	9	X
c. tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	1	2	9	X
d. emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	1	2	9	X
e. asztma	1	2	9	X
f. egyéb légzőszervi betegség	1	2	9	X
g. allergia (szénanátha, ekcéma)	1	2	9	X
h. depresszió vagy más pszichikai betegség	1	2	9	X
i. kóros soványság	1	2	9	X
j. kóros kövérség	1	2	9	X
k. egyéb betegség, éspedig:.....	1	2	9	X

9. Ön szerint a gyermek a korához képest testileg...

1 – kevésbé fejlett,

2 – átlagosan fejlett, vagy

3 – az átlagosnál fejlettebb?

9 – NT

10. Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg...

- 1 – kevésbé fejlett,
- 2 – átlagosan fejlett, vagy
- 3 – az átlagosnál fejlettebb?
- 9 – NT

11. Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve? (KÉRDEZŐ: A testvérével közös könyv is. Tisztázd, hogy a kötelező iskolai tankönyvek nem számítanak bele!)

1 – van **HA VAN: 11.a.** Körülbelül hány életkorának megfelelő könyve van a gyermeknek?

- 1 – 1 és 3 között
- 2 – 4 és 9 között
- 3 – 10 és 19 között
- 4 – 20 vagy több
- 9 – NT

2 – nincs **HA NINCS: 11.b.** Miért nincs?

- 1 – nem engedhetik meg maguknak
- 2 – egyéb ok
- 9 – NT

9 – NT

12. Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével? (KÉRDEZŐ: Ha nem édesapjával, édesanyjával él egy háztartásban, akkor a nevelőszülőjével)

1 – igen **HA IGEN: 12.a.** Milyen gyakran?

- 1 – minden nap,
- 2 – hetente többször,
- 3 – hetente egyszer,
- 4 – havonta egyszer, vagy
- 5 – még ritkábban
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

0-9 ÉVES GYEREKEKRE

13. Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?

1 – igen → **HA IGEN: 13.a.** Milyen gyakran szoktak?

- 1 – minden nap
- 2 – nagyjából kétnaponta
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal

2 – nem

9 – NT

9 – NT

3–17 ÉVES GYEREKEKRE

14. Hány éves korától jár(t) a gyermek óvodába?

..... éves korától

0 – nem járt óvodába → **ugrás a 17. kérdésre!**

99 – NT

15. Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?

..... éves koráig

88 – jelenleg is óvodás

99 – NT

16. Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

17. Szokott-e a gyermeke számítógépet használni?

1 – igen → **17.a. HA IGEN:** Hol szokott számítógépet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

18. Szokott-e a gyermeke internetet használni?

1 – igen → **18.a. HA IGEN:** Hol szokott internetet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

6-17 ÉVESEK GYEREKEKRE

19. Hány éves korában kezdte el a gyerek az általános iskolát?

..... éves korában → **19.a. HA 7 ÉVESEN VAGY KÉSŐBB:** Mi volt ennek az oka?

- 1 – év-vesztes
- 2 – szülő kérése
- 3 – iskolaéretlen volt
- 4 – beteg volt
- 5 – egyéb ok, éspedig
- 9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET!

0 – még nem iskolás

99 – NT

20. Valamilyen probléma miatt most vagy régebben járt-e kisegítő, felzárkóztató osztályba?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

22. Ismételt-e évet az általános iskolában?

- 1 – igen **22.a. HA IGEN:** Hányszor? alkalommal
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

23. Mennyi volt a gyermek utolsó év végi tanulmányi átlageredménye?

Ha pótvizsgázott, mennyi volt a pótvizsga utáni tanulmányi átlageredménye?

..... ,

9 – NT

24. Hányadik osztályba jár jelenleg?

..... osztályba

88 – jelenleg nem jár iskolába → **ugrás a 29-re!**

99 – NT

25. Milyen tantervű osztályba jár?

- 1 – normál osztály/csoport
- 2 – gyógypedagógiai osztály/csoport
- 3 – tagozatos osztály/csoport, éspedig:
- 9 – NT

26. Jár-e jelenleg napközibe?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

27. Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést....

	Igen	nem	NT
a. iskolaévben	1	2	9
b. nyáron	1	2	9

28. **HA ÉTKEZIK AZ ISKOLÁBAN**

Az iskolai étkezéséért...

- 1 – a teljes összeget,
- 2 – az összeg egy részét, vagy
- 3 – semmit nem fizetnek?
- 9 – NT

28.a. A gyermek dohányzik-e?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

28.b. A gyermek fogyaszt-e alkoholt?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

29. Jár-e a gyermek valamilyen különóra (pl: sport-, zene-, színház-, táncóra), vagy tagja-e ilyen célú szervezetnek, egyesületnek?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

30. Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?

- 1 – minden nap
- 2 – hetente néhány alkalommal
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal
- 5 – sohasem
- 9 – NT

31. Az elmúlt évben volt-e a gyermek valamelyik családtaggal, vagy a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson? (KÉRDEZŐ: az iskolai szervezésű programokat ne számítsd!)

1 – igen

2 – nem

9 – NT

32. Ha a család együtt néz TV-t, meg szokták-e beszélni Önök a gyermekkel a látottakat?

1 – igen

2 – nem

8 – nincs TV-jük

9 – NT

32.a. Most arról kérdezzük, hogyan tölti gyermeke a szabadidejét. Mennyire jellemző, hogy a gyerekek a szabadidejében....

Mennyire jellemző, hogy...	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. tv-t néz	4	3	2	1	9
b. számítógépezik	4	3	2	1	9
c. otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	4	3	2	1	9
d. szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	4	3	2	1	9
e. szervezett programon vesz részt	4	3	2	1	9
f. sportol, kirándul	4	3	2	1	9
g. barátaival, haverjaival találkozik	4	3	2	1	9
h. presszóba, bárba, kocsmába jár	4	3	2	1	9
i. csavarog, lődörög	4	3	2	1	9
j. egyáltalán nincs szabadideje	4	3	2	1	9
k. semmit sem csinál	4	3	2	1	9
l. egyéb tevékenységet végez	4	3	2	1	9

33. A gyermek számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

	Miért nem?					
	Igen	Nem	Nem engedhetik meg maguknak	Egyéb okok	NT	X
a. megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	1	2	1	2	9	X
b. íróasztal	1	2	1	2	9	X
c. minden, az iskola, óvoda által elvárt felszerelés	1	2	1	2	9	X
d. szótár	1	2	1	2	9	X
e. rendszeres szabadidős tevékenységben való részvétel (pl. sportolási lehetőség, ifjúsági programok)	1	2	1	2	9	X
f. fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	1	2	1	2	9	X
g. fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)	1	2	1	2	9	X
h. zsebpénz	1	2	1	2	9	X

MINDENKITŐL

34. Talán korai még erről beszélni, mégis mit gondol, milyen iskolai végzettséget fog a gyermeke szerezni?

- 1 – legfeljebb 8 osztály
- 2 – szakiskola
- 3 – szakközépiskola
- 4 – gimnázium
- 5 – felsőfok
- 9 – NT

HA A GYEREK ÓVODÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi óvodájáról.

35. Melyik óvodába jár a gyermek jelenleg?

..... (óvoda neve és települése)

9 – NT, NV

36. Mennyire jellemzők a gyermek jelenlegi óvodájára a következők?

	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. Jók az óvónők.	4	3	2	1	9
b. Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség.	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak a csoportok.	4	3	2	1	9

37. Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT, NV

38. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy csoportba, vagy ha külön csoportba járnak?

- 1 – ha egy csoportba járnak
- 2 – ha külön csoportba járnak
- 9 – NT

39. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az óvoda sikereinek, erősségeinek?

.....
.....
.....

40. És mit tart az óvoda hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....
.....
.....

HA A GYEREK ISKOLÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi iskolájáról.

41. Melyik iskolába jár a gyermek jelenleg?

..... (iskola neve és települése)

9 – NT, NV

42. Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás a gyerekek között?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT

43. Mennyire igazak a következő állítások a gyermek jelenlegi iskolájára?

	teljesen igaz	inkább igaz	inkább nem igaz	egyáltalán nem igaz	NT
a. Jók a pedagógusok.	4	3	2	1	9
b. Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlszűfoltak az osztályok.	4	3	2	1	9

44. Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?

1 – nagyon jellemző

2 – inkább jellemző

3 – inkább nem jellemző

4 – egyáltalán nem jellemző

9 – NT, NV

45. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy osztályba, vagy ha külön osztályba járnak?

1 – ha egy osztályba járnak

2 – ha külön osztályba járnak

9 – NT

46. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az iskola sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

47. És mit tart az iskola hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

**KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZAIVAL SEGÍTETTE
MUNKÁNKAT!**